

VERSLAG

OVER HET

bestuur & den toestand der zaken

VAN DE

STAD TURNHOUT,

door het Collegie van Burgemeester en Schepenen,

aan den Gemeente-Raad

in zijne zitting van 6 October 1879 voorgedragen.

TURNHOUT.

BOEKDRUKKERIJ VAN SPLICHAL-ROOSEN.

—
MDCCLXXIX.

Mijne Heeren,

Overeenkomstig de bepalingen van het art. 70 der gemeente-wet, hebben wij de eer UEd. het volgende verslag over het bestuur en den toestand der zaken, voor het dienstjaar 1878-1879, te doen.

TITEL I

STAAT VAN BEVOLKING

249

De bevolking van Turnhout, op 31 December 1878, bestond, uit 16124 zielen te weten : 7710 mannen en 8414 vrouwen.

Beweging van den burgerlijken stand.

**GEBOORTEN, STERFGEVALLEN, HUWELIJKEN, ECHTSCHEIDINGEN,
ERKENDE EN GEWETTIGDE KINDEREN.**

De volgende staat toont ten duidelijkste aan de bewegingen van den burgerlijken stand, geboorten en sterfgevallen, gedurende de jaren 1877 en 1878.

Van de sterfgevallen der twee geslachten in 1878, telt men er :

Van 1 tot 2 dagen	2
» 2 » 3 »	4
» 3 » 4 »	2
» 5 » 10 »	6
» 10 » 15 »	8
» 15 » 20 »	4
» 20 » 25 »	5
» 25 tot 1 maand volkomen	6
» 1 » 2 »	8
» 2 » 3 »	11
» 3 » 6 »	22
» 6 » 1 jaar	29
» 1 » 2 »	53
» 2 » 3 »	27
» 3 » 4 »	13
» 4 » 5 »	9
» 5 » 6 »	9
» 6 » 7 »	6
» 7 » 8 »	2
» 8 » 9 »	4
» 9 » 10 »	4
» 10 » 11 »	3
» 11 » 12 »	1
» 12 » 13 »	1
» 13 » 14 »	2
» 14 » 15 »	2
» 17 » 18 »	2

Mede te dragen 245

JAREN		1877		1878	
GETAL GEBORTEN	WETTIGE	MANNELIJKE	279	279	279
		VROUWELIJKE	263	263	263
	ONWETTIGE	MANNELIJKE	7	7	7
		VROUWELIJKE	4	4	4
	TOTAAL		550	541	541
	GETAL STERFGEVALLLEN	Kinderen en on- gehuwden	MANNELIJKE	171	171
VROUWELIJKE			83	79	83
Gehuwden		MANNELIJKE	61	61	61
		VROUWELIJKE	33	47	47
WEDUWENAARS		23	23	23	
WEDUWEN		24	24	24	
TOTAAL		301	465	465	
Meerder gestorven dan geboren		0	0	0	
Meerder geboren dan gestorven		279	76	76	
GETAL DOOD GEBOREN In de geboorten en sterfgevallen niet begrepen	Wettige en onwettige	MANNELIJKE	14	14	14
		VROUWELIJKE	7	7	7
	TOTAAL		21	21	21
Getal tweelingen onder de geboorten begrepen.		5	5	5	
<p>AANMERKINGEN</p> <p>In 1878 zijn hier ter stede 5 personen van het mannelijk en 4 van het vrouwelijk geslacht overleden, die geen deel van de berekening maakten; terwille er 3 van het mannelijk geslacht die hier voornachtig waren, elders zijn overleden.</p>					

	Medege dragen	245
Van 18 tot 19 jaren		1
» 19 » 20 »		4
» 20 » 21 »		1
» 21 » 22 »		1
» 22 » 23 »		2
» 23 » 24 »		6
» 24 » 25 »		4
» 25 » 30 »		6
» 30 » 35 »		11
» 35 » 40 »		12
» 40 » 45 »		14
» 45 » 50 »		15
» 50 » 55 »		14
» 55 » 60 »		18
» 60 » 65 »		27
» 65 » 70 »		19
» 70 » 75 »		22
» 75 » 80 »		23
» 80 » 85 »		15
» 85 » 90 »		4
» 90 » 95 »		1
	Totaal	465
Overleden in Januari		34
» » Februari		32
» » Maart		36
» » April		38
» » Mei		29
	Mede te dragen	169

	Medege dragen	169
Overleden in Juni		29
» » Juli		40
» » Augusti		50
» » September		32
» » October		44
» » November		45
» » December		56
	Totaal	465

Volgens opgaf zijn er gestorven in 1878 ten gevolge van :

	MANNELIJKE	VROUWELIJKE
Pokken	37	33
Mazelen	9	4
Kwade keel	3	4
Groep	6	7
Kiekhoeft	0	3
Typhuskoorts	4	2
Kinderbedziekte		5
Longtering en chronische borstziekten	30	21
Luchtpijpontsteking, longontsteking, fleuris en acute ziekte der ademhalingswerktuigen.	19	15
Darmonsteking, afgang	34	26
Verscheidene ziekten onder de bovengenoemde niet begrepen	112	88
	Totaal	254
Verdrinking	2	
Val van hooge plaats	1	
	Overeenkomend totaal	465

HUWELIJKEN.

Tusschen jonkmans en meisjes, met :

Jonkmans, geboren in 1834-1838 met meisjes, geboren in 1834-1838	1
» » 1830-1843 » » 1830-1843	2
» » 1830-1843 » » 1844-1848	2
» » 1830-1843 » » 1854-1858	1
» » 1844-1845 » » 1847-1848	3
» » 1840-1853 » » 1834-1838	1
» » 1840-1853 » » 1830-1843	1
» » 1840-1853 » » 1844-1848	6
» » 1840-1853 » » 1840-1853	14
» » 1840-1853 » » 1854-1858	5
» » 1854-1858 » » 1844-1848	6
» » 1854-1858 » » 1840-1853	13
» » 1854-1858 » » 1854-1858	18
» » 1850 en later » » 1840-1853	1
» » 1850 » » 1854-1858	4
» » 1850 » » 1850 en later	2
	<hr/>
	80

Tusschen jonkmans en weduwen, met :

Jonkmans, geboren in 1834-1838 met weduwen, geboren in 1840-1853	1
» » 1830-1843 » » 1854-1858	1
» » 1844-1848 » » 1834-1838	1
	<hr/>
	3

Tusschen weduenaars en meisjes, met :

Weduenaars, geb. in 1834-1838 met meisjes, geboren in 1844-1848	1
» » 1820-1833 » » 1809-1813	1
» » 1820-1833 » » 1814-1818	1
	<hr/>
Mede te dragen	86

	Medegedragen	86
Weduenaars, geb. in 1834-1838 met meisjes, geboren in 1834-1838	1	
» » 1830-1843 » » 1820-1833	1	
» » 1840-1853 » » 1830-1843	1	
» » 1854-1858 » » 1840-1853	2	

Tusschen weduenaars en weduwen, met :

Weduenaars, geb. in 1814-1818 met weduwen, geboren in 1814-1818	1	
» » 1814-1823 » » 1809-1813	2	
» » 1814-1828 » » 1810-1823	2	
» » 1824-1828 » » 1820-1833	1	
» » 1819-1833 » » 1834-1838	1	
» » 1834-1838 » » 1824-1828	1	
» » 1834-1838 » » 1834-1838	1	
» » 1834-1838 » » 1844-1848	1	
» » 1840-1853 » » 1820-1833	1	
» » 1840-1853 » » 1840-1853	1	
	<hr/>	
In 1877	Totaal	102
		106
	Vershil in min	4

GEWETTIGDE KINDEREN.

	Jongens.	Meisjes.
Van 3 maanden tot 1 jaar	0	2
» 2 jaar	2	0
» 5 »	1	2
	<hr/>	<hr/>
	Totaal	3
		4

VERANDERING VAN WONING.

Sedert den 1ⁿ Januari tot en met den 31 December 1878, zijn er in onze stad en in haren buitenkring komen wonen :

Van andere gemeenten van het rijk :	244	mannen,	251	vrouwen.
Van buiten 's lands :				
Uit Holland	18	»	22	»
» Pruisen	1	»	1	»
	<u>263</u>	»	<u>274</u>	»

Er zijn tusschen gemeld tijdstip van hier vertrokken :

Naar andere gemeenten in het rijk.	245	mannen, en	250	vrouwen.
» » koninkrijken en landen :				
» Frankrijk.	4	»	3	»
» Holland	17	»	12	»
Totaal	<u>266</u>	»	<u>265</u>	»

Gevolgentlijk zijn er uit onze stad 3 mannen meerder vertrokken dan komen wonen, en 9 vrouwen meerder komen wonen dan vertrokken.

REGISTERS VAN BEVOLKING.

De voorschriften der wet van 2 Juni 1856 en van het koninklijk besluit van 31 October 1866 en die van het gemeente-reglement van 21 November 1856, worden in het houden der bevolkings-registers, steeds goed nagekomen.

INBOORLINGSCHAP.

Gedurende het jaar 1878 zijn er alhier tot het verkrijgen van inboorlingschap, krachtens art. 9 en 10 van het burgerlijk wetboek geene verklaringen gedaan geworden.

AANMERKINGEN OMTRENT HET HOUDEN DER REGISTERS VAN DEN BURGERLIJKEN STAND.

De registers van den burgerlijken stand worden steeds met nauwkeurigheid gehouden.

De heer schep en Dierckx blijft bij voortdoring het ambt van gemachtigde openbaren ambtenaar van den burgerlijken stand vervullen.

Door de tusschenkomst van den heer Jongenelen, hoofd-beambte van den burgerlijken stand, en corresponderend lid der societeit van St Joannes Franciscus Regis, zijn er 102 extracten of akten aan die societeit bezorgd, sedert 1 September 1878 tot 1 September 1879.

De heer H. Ardui blijft den heer Jongenelen in zijne werkzaamheden behulpzaam zijn.

VERIFICATIE DER REGISTERS VAN DEN BURGERLIJKEN STAND.

De nedergelegde registers over 1878 hebben andermaal geene aanleiding tot aanmerkingen van wege het Parket gegeven.

TITEL II

GEMEENTE-BESTUUR

Gemeente-raad.

De kiezing voor den gemeente-raad, welke overeenkomstig het art. 91 der samengevoegde kieswetten op den laatsten dinsdag der maand october 1878 voor de grootste helft des raads heeft plaats gehad, heeft voor uitslag opgeleverd dat voor de mandaten eindigende met 31 December 1884, voor den binnenkring zijn herkozen ge-

worden, de heeren J. A. C. Hoefnagels, H. Hendrickx en J. Marynen; de heeren C. Hombrouck, J. B. Straelen en V. Van Hal zijn gekozen geworden in vervanging van de heeren J. Roest, A. Nuyens en Jos^h Huybrechts; voor *den buitenkring of afgezonderde geluchten* is de heer H. Dejongh herkozen. En, voor *de twee nieuw gestichte plaatsen, voor den buitenkring of afgezonderde geluchten* zijn gekozen, de heeren A. Goelen en A. Jos^h Keuppens.

Collegie van Burgemeester en Schepenen.

Het getal der zittingen van het collegie, waarvan processen-verbaal in 1878 zijn opgemaakt, belooft tot 57.

Het heeft Z. M. behaagd Mr J. A. C. Hoefnagels, bij zijn besluit van 20 Januari II., in zijn ambt van Burgemeester der stad Turnhout te herbenoemen.

Bij hetzelfde koninklijk besluit is de heer Victor Van Hal als schepen benoemd, in vervanging van den heer J. Roest.

Gemeente Ontvangst.

Zonder verandering.

Personeel en inrichting der bureelen.

Het personeel der bureelen heeft sedert ons laatste verslag geene verandering ondergaan.

Kiezerslijsten.

Daar de kiezerslijsten ingevolge de wet van 26 Juli II., voorloopig moeten gesloten worden den 14^{den} October aanstaande, aangeplakt van den 15^{den} tot den 30sten Oc-

tober inbegrepen, bepaaldelijk gesloten den 3^{den} November, en ten laatste den 5^{den} daarna aan het Arrondissements-commissariaat gezonden worden, kunnen wij geen vergelijkingsgetal der kiezers van de jaren 1879-1880 opgeven.

Lijst der jury.

De herziene naamlijst der personen, die in onze stad als juré kunnen worden geroepen, belooft voor dit jaar tot 54; het verleden jaar was dit getal 48.

Kiezingen.

Sedert ons laatste verslag van 7 October 1878, zijn er alhier geene kiezingen voor de Wetgevende Kamers noch voor den Provincialen Raad geschied.

Beweging der zaken van het bestuur en de stadschriften.

Zonder verandering.

Gemeentegoederen.

ROERENDE EN ONROERENDE GOEDEREN.

Zie den volgenden titel: *aankopen, verkooping en mangelingen.*

Aankopen, verkooping en mangelingen.

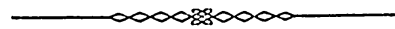
Buiten den afstand van gronden aan de stad voor de verbreeding van straten en openbare plaatsen, zijn er andermaal geene aankopen, verkooping, noch mangelingen sedert ons laatste verslag geschied.

Betwistbare zaken.

Aan het geding hangende voor onze rechtbank van eersten aanleg, tusschen de aannemers van het nieuw gasthuis ter eenre, en de Commissie der burgerlijke Godshuizen ter andere zijde, is bij minnelijke overeenkomst een einde gesteld.

Gemeente-reglementen.

Zie ons verslag over 1873.

TITEL III

GEMEENTE-INKOMSTEN

Ontleding der gemeente-rekening van 1878 en waardeering der begrooting van 1880.

GEWONE EN BUITENGEWONE ONTVANGSTEN.

a. GEWONE.

Erfelijke inkomsten.

	Rekening.	Begrooting
Verhuring van huizen en andere opbrengende gebouwen	20,00	6530,00
Verkoop van turf, schadden, hout en strooisel enz.	210,65	100,00
	<u>230,65</u>	<u>6630,00</u>
Mede te dragen fr.	230,65	6630,00

	Rekening.	Begrooting
Medege dragen fr.	230,65	6630,00
<i>Gemachtigde heffingen, schattingen en belastingen.</i>		
Voor het onderhouden en verbeteren der buurtwegen	4945,01	4900,00
Opbrengst van het staangeld in het vleeschhuis.	493,00	400,00
Gewone additionneele centiemen op de belastingen.	4228,76	4450,00
1/4 der belastingen op de honden	494,27	400,00
Aandeel der stad voor de afgeschafte octrooirechten volgens de wet	64900,00	64900,00
Belastingen op de rijtuigen op veren of riemen.	2420,00	2400,00
Item op de paarden en ossen	3938,40	3900,00
Item van de belasting op het bebouwd kadastraal inkomen der bebouwde huizen, luthuizen en nijverheidsgebouwen	21859,30	22500,00
<i>Andere ontvangsten.</i>		
Opbrengst der ruiming van de stadspissijnen en gemakken	185,00	185,00
Opbrengst der akten van den burgerlijken stand	138,80	130,00
b. BUITENGEWONE.		
Goed slot der vorige rekening.	76441,77	
Overschot der vorige dienstjaren op de begrooting	00,00	23388,24
Toelage van de provincie voor de stadsteekenschool.	300,00	600,00
Toelage van den Staat voor de stadsteekenschool	400,00	400,00
Id. van Staat, voor de meisjes- en jongensschool bemeubeling	6741,66	0000,00
Id. voor de muziekschool.	1000,00	1000,00
Id. voor het lager onderwijs.	5491,57	5500,00
Id. Provincie voor de vergrooting van de pastorie te Severdonck		1010,81
	<u>194208,19</u>	<u>142694,05</u>
Mede te dragen fr.	194208,19	142694,05

	Rekening.	Begrooting
Medege dragen fr.	194208,19	142694,05
Toelage voor de bewaarschool	1600,00	1600,00
Nalatenschap van eenen overleden bedelaar	287,53	0000,00
Verskillende ontvangsten, interesten der spaar- kas begrepen	2929,24	2000,00
Buitengewone opcentiemen	27684,63	28900,00
Te ontvangen voor huur van het arresthuis voor 1878	2000,00	0000,00
Militaire logementen, transporten, enz.	00,00	1000,00
Teruggave van de verschotten gedaan voor de kuisching der rivieren <i>ex officio</i> , ten laste der boordeigenaars	0000,00	100,00
Opbrengrst van reeds verleende en nog te ver- leenen concessiën voor begraafplaats op het gemeente-kerkhof	0000,00	400,00
Opbrengrst van het gaz-fabriek	21699,06	20000,00
Totaal	250408,65	196694,05

GEWONE EN BUITENGEWONE UITGAVEN.

1° Kapittel. Huishoudelijk plaatselijk bestuur	15051,34	16955,00
2° » Publieke veiligheid en gezond- heidsgesteltenis, enz.	28841,04	32940,00
3° » Gemeente-werken	8242,18	9550,00
4° » Handel en scheepvaart.	0000,00	00,00
5° » Caserneering, logementen en mi- litaire transporten	22,50	1000,00
6° » Publieke weldadigheid.	52201,50	58387,20
7° » Eeredienst	900,00	900,00
8° » Openbaar onderwijs	20905,53	21080,00
9° » Schoone kunsten.	6386,93	6200,00
10° » Gevestigde schuld	22710,09	22748,92
11° » Regelingen.	313,50	600,00

Medege dragen fr. 156174,61 170361,12

	Rekening.	Begrooting
Mede te dragen fr.	156174,61	170361,12
12° Kapittel Herhalingen	4326,51	2416,66
13° » Buitengewone uitgaven.	0000,00	00,00
14° » Verskillende uitgaven	6296,25	6289,00
15° » Nieuwe werken en bijzondere uitgaven	23235,71	7264,86
Totaal fr.	190033,08	186,331,64

Uitkomst van de begrooting van 1880.

Ontvangsten	fr.	196,694,05
Uitgaven	»	186,331,64
Boni		10,362,41

Schulden.

Er zijn geene oude schulden afgelegd geworden.

Leeningen.

Op de stadsleeningen van 1861 en 1865 is er sedert ons laatste verslag eene aflegging geschied van fr. 3200.». Van de leening van 1873 is er fr. 1600 weder gegeven.

Voor nieuwjaar aanstaande zal er nog bij uitloting worden afgelegd fr. 3300,00 voor deze leeningen en fr. 1600,00 voor de leening van 1873, te brengen op de rekeningen van het dienstjaar 1879.

Financiële gesteltenis.

De rekening van 1878 heeft wederom eenen goeden uitslag gehad. De opbrengst van het gasgesticht is nogmaals grooter geweest dan de som in de begrooting voorzien,

en verschillende kredieten der uitgaven zijn niet uitgeput geworden.

Comptabiliteit:

BEGROOTING VAN 1879.

De stedelijke begrooting van het loopende dienstjaar 1879, is door de Bestendige Deputatie van den Provincialen Raad in zijne zitting van 24 Januari ll. vastgesteld, te weten :

De ontvangsten op	fr.	224557,76
De uitgaven op	»	212843,80
En het overschot op	fr.	11713,96

Rekening.

De rekening door den gemeente-ontvanger over het dienstjaar 1878 ingezonden, en door den gemeente-raad voorloopig vastgesteld, toont aan :

Dat de ontvangsten van allerlei aard bedragen	fr.	250408,45
Dat de gewone en buitengewone uitgaven belopen tot	»	190033,08
En het goed slot op	fr.	60375,37

Pensioenkas der toegevoegden.

De specificatie hiervan, dd. 4 Januari ll. bewijst dat het beschikbaar kapitaal bedroeg fr. 6472,42, dat de ontvangsten over 1878 op fr. 2601,85 en de uitgaven tot fr. 1174,64 beliepen, en eindelijk dat er een overschot bestond van fr. 1427,21.

Sedert is er een nominaal kapitaal van fr. 1500,00 ge-

vende 3 % met fr. 1182,29 aangekocht en op 's lands grootboek ingeschreven onder n° 5517.

TITEL IV

LIEFDADIGE GESTICHTEN

Bureel van weldadigheid.

In het bestuur van het Bureel van Weldadigheid is geene verandering geschied.

Roerende en onroerende goederen.

Sedert ons laatste verslag zijn er twee aren, 68 centiaeren grond verkocht, van een zoogenaamd voorhoofd, in het Lokerakker tegen den steenweg van Turnhout naar Lille over Gierle.

Giften en legaten.

Ons Armbestuur is sedert den 27^e September 1878 tot den 1° September 1879 met de volgende giften begunstigd geworden, te weten :

1° Eene gifte onder de levende van den Eerw. heer C. A. de Fierlant, van drie Belgische obligatiën van fr. 1000 4 % n°s 5760, 5762 en 9051 ingeschreven op 's lands grootboek onder n° 3113, en zulks op voorwaarde : 1a dat hij het vruchtgebruik of de reventuën ten volle zal blijven genieten zijn leven gedurende ; 2b dat [bij zijn overlijden den loopenden coupon geheel alsook de vol-

gende aan het Armbestuur zullen komen, hetwelk hiervan 9/10 moet gebruiken voor eene bijzondere gifte in kleederen of anderzins. Het overig 1/10 zal in de gewone kas van ontvangsten gestort worden. 2° Eene gifte, zonder voorwaarden, van fr. 50,» van Joanna Mathé.

Aankoopingen, verkooping en mangelingen.

Zie hiervoren onder den titel : *Roerende en onroerende goederen.*

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen.

Eene obligatie van de stadsleening van 1861, N° 8, van fr. 1000 aan 5 0/0, en eene rent van de kinderen Achten van fr. 1088,44 aan 3 0/0 zijn aan het Bureel afgelegd geworden.

De aangelegde kapitalen na voormelden datum bestaan uit :

- 1° Een nominaal kapitaal in Belgische obligatiën 3 0/0 van fr. 17100,», ingeschreven op 's lands grootboek, onder n° 4974.
- 2° Eene dito van fr. 3000,» onder n° 3113; en
- 3° Eene dito van fr. 1400,» onder n° 5238.

Comptabiliteit.

De vastgestelde rekening van den ontvanger over het dienstjaar 1878 geeft op :

Dat de ontvangsten van allen aard bedragen	fr.	77213.46
Dat de gewone en buitengewone uitgaven beloopt	»	77298.29
En dat het nádeelig slot bedraagt	fr.	84.83

De vastgestelde begrooting van het loopende dienstjaar 1879, hierin begrepen eenen onderstand van de stad van fr. 40850,» bedraagt in :

Ontvangsten	fr.	59438.45
Uitgaven	»	59397.94
	Overschot fr.	40.51

In den hierboven gemelden onderstand is niet begrepen eene som van fr. 5611.20 voor het gemeenzaam fonds in de stedelijke begrooting gebracht.

Statistieke opgave van behoefteigheid.

Voor het vormen van het gemeenzaam fonds, ingevolge het art. 10 der wet van 14 Maart 1876 op de onderstandswoonst, is er in de stads begrooting gebracht eene som van fr 4837.20 of 30 centiemen per inwoner, dus 5 centiemen minder dan voor 1879, en 20 centiemen minder dan voor 1878.

De vermindering, sedert 1877 bekomen, is dus aanzienlijk, en bedraagt 40 0/0. Er is alzoo gehoor gegeven aan de geponde reclamen door den heer Burgemeester in den Provincialen Raad deswegens sedert twee jaren gedaan.

Onderstands uitdeelingen.

De uitdeelingen, door ons Armbestuur zelf gedaan, tot onderstand van personen, welke hier hunne woonplaats hebben, beloopt, volgens de rekening van 1878, te weten :

In geld.	fr.	8000,00
In brood	»	11622,80

Mede te dragen fr. 19622,80

	Medege dragen fr.	19622,80
In kleederen, lijnwaad en beddegoed	»	1167,03
Voor geneesmiddelen	»	1507, »
Jaarwedde van de genees-, heel- en vroedmeesters	»	2000, »
Voor mondkosten enz., der bestedingen in S ^t Pieters Godshuis geplaatst, eerste kleeding begrepen	»	5477,56
Voor id. id. id. elders geplaatst.	»	9209,18
Voor huishuren	»	1799, »
Voor onderstand aan vreemdelingen verschoten.	»	3001,10
Het Armbestuur heeft nog betaald voor verplegings- kosten in vreemde hospitalen en voor verleenden onderstand aan behoeftigen der stad in vreemde gemeenten, en ook voor onderstanden van vroegere jaren.	»	2350,00
	Samen fr.	46,433,67

Betwistbare Zaken.

Geene.

Godshuizen.

BESTUUR.

De heer Joseph Hendrickx-Brys is als lid der bestiering van de Godshuizen in plaats van wijlen Mr Dockx genoemd geworden, en de Eerw. heer Busschots heeft laatstvoornoemden heer als voorzitter van het bestuur vervangen.

Roerende en onroerende goederen.

De eenige verandering die wij deswegen hebben aan te stippen is den verkoop van een klein gedeelte grond in het Lokerakker aan het Armbestuur voor 30 franken.

Giften en legaten.

S^{to} Petrus Godshuis is sedert ons laatste verslag begunstigd geworden met eene gifte onder de levenden door den Eerw. heer C. A. de Fierlant, van zeven Belgische obligatiën ieder van fr. 1000: nummers 20782, 44898, 93243, 100526, 103153, 161142 en 161137. Eene dito van fr. 200.» n° 16202 en vier dito van fr. 100.» nummers 3079, 97526 en 97529 alle van de leening van 1873 aan 3 0/0 en n° 3491, aan 4 0/0 met coupons en zulks op voorwaarde van het vruchtgebruik zijn leven gedurende, en verder dat na zijn overlijden de 9/10 der interesten jaarlijks zullen gebruikt worden, voor buitengewoon voedsel en vleesch aan de ouderlingen en weezen van het gesticht op de dagen en bij hoedanigheid en soort van voedsel als de bestiering en bestuurder het zullen geraadzaam vinden.

De gever verlangt tevens dat op de dagen der gemelde toebedeelingen de inwoners van het gesticht een klein gebed ter zijner intentie zullen doen.

Aankoppingen, verkooping en mangelingen.

Er zijn geene aankopen, verkooping of mangelingen van onroerende goederen sedert een jaar geschied.

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen.

De gedane afleggingen zijn :

1° Aan het Beggijnhof van eene obligatie uitgestelde schuld van Antwerpen n° 506 fr. 100,25 c, en van eene rent van fr. 226,75 aan 4 0/0 door de weduwe Vanrengen te Rethy.

En 2° aan het Gasthuis, van eene obligatie van stadsleening van 1873, n° 59, van fr. 100.

De aanleggingen zijn namelijk voor:

St. Petrus Godshuis fr. 2000. Een nominaal kapitaal in Belgische obligatiën 3 % ingeschreven op 's lands grootboek onder n° 5084.

Het Gasthuis een nominaal kapitaal van fr. 10200,» in Belgische obligatiën 3 % ingeschreven op 's lands grootboek onder n° 5084.

Comptabiliteit.

De comptabiliteit wordt bij volharding op een goeden voet gehouden.

De vastgestelde begrotingen voor het loopende dienstjaar 1879, bedragen, te weten :

	Ontvangsten	Uitgaven	Overschot
Gasthuis	fr. 84662,40	fr. 84615,00	fr. 47,40
Beggijnhof	» 16724,80	» 16640,86	» 83,94
S ^t Pieters Godshuis	» 78784,12	» 78760,56	» 23,56
Algemeen totaal	fr. 180171,32	fr. 180016,42	fr. 154,90
Die voor 1878 bedroegen	» 80145,92	» 80363,52	» 181,40
Verskil in { Meer	» 100025,40	» 99652,90	» 000,00
{ Min	» 000,00	» 000,00	» 26,50

Dit verschil in meer komt voort van de twee giften ieder van fr. 50,000, door de Jufvrouwen Van Pelt van Antwerpen aan St Elisabeths Gasthuis en St Pieters Godshuis gedaan.

Voor de herplaatsing van kapitalen heeft men in de begrotingen voor 1879 gebracht, te weten :

Voor S ^t Elisabeths Gasthuis.	fr. 58060,00
Voor S ^t Petrus Godshuis.	» 51000,00
Te zamen	» 109060,00

De goedgekeurde rekeningen over het dienstjaar 1878 bedragen, te weten :

	Ontvangsten	Uitgaven	Overschot
Gasthuis	fr. 24779,14	fr. 23298,70	fr. 1480,44
Beggijnhof	» 15141,67	» 14884,40	» 257,27
S ^t Pieters Godshuis	» 31354,94	» 24176,50	» 7178,44
Algemeen totaal	» 71275,75	» 62359,60	» 8916,15

Betwistbare zaken.

Geene.

Fondatie en infirmerij op het Beggijnhof.

Deswege hebben wij andermaal geene veranderingen aan te stippen.

Deze twee gestichten onderhouden nog steeds beggijnen; de fondatie zeven en de infirmerij zes, samen dertien. De huishoudelijke bestiering is nog dezelfde.

Opgaaf der verzorgde zieken in het gasthuis.

Van 1 September 1878 tot 1 September ll. zijn er in genoemd gesticht opgenomen 413 personen, te weten :

Van deze 413 personen waren er ten laste van Turnhout	304
Van andere gemeenten	30
Van den Staat	5
Voor hunne penningen	48
Van Oud-Turnhout	26
Van Turnhout en Oud-Turnhout	0
Totaal	413

De huishoudelijke en geestelijke bestiering van ons gasthuis heeft veranderingen ondergaan. Er zijn thans nog 16 nonnen en 3 novicen.

Sedert ons laatste verslag heeft het Gasthuis nogmaals eene zijner Zusters verloren:

Zuster Dominica, geboren te Wommelghem den 24 Mei 1855, in de wereld Maria Constanca De Beukeleer, overleden den 4 februari 1879.

Ook hebben wij het overlijden te melden van den eerw. heer J. J. Sents, pastoor in het Gasthuis. Deze is vervangen door den eerw. heer J. B. Pittoors, onderpastoor alhier.

St Pieters Godshuis.

Dit liefdadig gesticht; sedert 1856 tot stand gebracht, wordt door eenen geestelijken directeur en 8 religieuzen van het orde van St Elisabeth en Franciscus bestuurd, en bevat nu 33 meisjes waaronder 28 kantwerksters, 11 jongens, 21 oude vrouwen en 40 oude mannen.

Onder de jongens-weezen zijn er: 6 wevers en 5 spoelers.

De rekening van 1878 bestatigt nogmaals eene vermindering van fr. 434,01 in de winsten van het gesticht.

Gedurende het jaar 1878 heeft men ontvangen voor de winsten te weten:

Van de oude mannen en vrouwen	fr. 889,24
Van de jongensweezen	» 1072,16
Van de meisjes	» 3216,34
Totaal	» 5177,74

Zinneloozen.

Het getal zinneloozen tot onze stad behoorende is verminderd en beloopt nu nog tot 17.

Ons Armbestuur heeft in St Julianus gasthuis te Brugge en	
St Josephs gesticht te Erps-Querbs te onderhouden	14
Door hunne familie worden onderhouden	3
Overeenkomend totaal	17

Voor de onderhoudskosten van zinneloozen, afgetrokken de 3/4 ten laste van het gemeenzaam fonds, is er betaald fr. 1086,88.

Blinden en doofstommen.

Er zijn nog twee doofstommen in het koninklijk Instituut te Brugge.

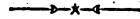
Bedelaars-werkhuizen.

De onderhoudskosten der bedelaars, blijven steeds voor de redenen in onze vorige verslagen meermaals herhaald, vermeerderen.

In 1878 heeft men hiervoor afgetrokken de 3/4 voor die welke ten laste van het gemeenzaam fonds vallen, betaald te Brugge, Hoogstraeten en Reckheim, de som van fr. 2157,65.

Aan de hervormingschool te Ruysselede is er betaald 219 franken.

TITEL V
EEREDIENST.

Geestelijkheid, kloosters, geestelijke corporatiën, enz.

Nopens de geestelijkheid van onze stad eigenlijk gezegd, hebben wij, sedert ons laatste verslag, het overlijden van den heer J. Jh. Sents, Pastoor in St^e Elisabeth's Gasthuis, en zijne vervanging door Mr J. B. Pittoors, te melden.

De ons bekende veranderingen die het personeel in St Joseph's Collegie heeft ondergaan, zijn de volgende:

De heeren A. Maus, komende van Leuven, E. Libaut, komende van Doornik: F. J. Goyarts, komende van Arlon, en A. Heynssens, komende van Drongen, zijn het Collegie komen bewonen, terwijl de heeren J. A. Van Dorst naar Leuven, A. M. Van Grinsven en F. Müller naar Antwerpen, H. De Groote naar St Josse-ten-Noode en L. W. Frenken naar Gent zijn vertrokken.

Kerkfabrieken.

De benoemingen en de kiezingen voor de Kerkfabrieken en de bureelen der Kerkmeesters, blijven jaarlijks in de maand April, overeenkomstig het dekreet van 30 December 1809, geschieden.

De rekeningen over 1878, die door de gemeente-raad gunstig zijn geadviseerd geworden en aan de Bestendige Deputatie van den Provinciaalen Raad zijn overgemaakt, geven de volgende uitkomst :

a. St PIETERS-KERK.

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr.	23856.01
Uitgaven van allen aard	»	23560.34
		<hr/>
Overschot fr.		295.67

b. DE KERK VAN O.-L.-VROUW TE SEVENDONCK.

Ontvangsten	fr.	1682.49
Uitgaven	»	654.84
		<hr/>
Overschot fr.		1027.65

De geadviseerde begrotingen door den gemeente-raad voor 1880 bedragen :

a. VOOR St PIETERS-KERK.

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr.	21756.48
Uitgaven van allen aard	»	21742.29
		<hr/>
Overschot fr.		14.19

b. VOOR DE KERK VAN O.-L.-V. TE SEVENDONCK.

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr.	687.05
Uitgaven van allen aard	»	648.98
		<hr/>
Overschot fr.		38.67

Nieuwe werken.

De vier geschilderde glasramen verbeeldende het leven en den dood van de H. Barbara, in 1878 in St Pieterskerk op de hooge choor geplaatst, worden algemeen gunstig beoordeeld.

Roerende en onroerende goederen.

Er is op 4 Augusti ll. door Meester Dierckx, Notaris te Turnhout, van wege het kerkfabriek van S^{to} Petrus-kerk alhier, bij openbare veiling aan Petrus Weygers, in huwelijk met Maria Campers, en aan Josephus Gerardus Vandenbroeck, landbouwers te Poederlé, verkocht twee parceelen grond, groot zamen een hectare 04 aren 25 centiaren, gelegen aldaar en bekend op het kadaster wijk A, N° 162 en 168.

Giften en legaten.

Aan de kerk van St Petrus alhier, is door den Eerw. heer C. A. de Fierlant, schatbewaarder derzelve kerk, eene gifte onder de levenden gedaan, 1° van eenen beemd, 1ste klas, gelegen onder Turnhout wijk M, N° 31, groot 65 aren 20 centiaren, geschat op fr. 2151.60; 2° Eene Belgische obligatie van fr. 1000.» 3 0/0 n° 89690 en twee dito van fr. 100.» N°s 97524 en 97525, met stichting van een solemneel jaargetijde en twaalf lezende missen tot lafenis zijner ziel, die van zijne ouders, zusters, oom en tanten op of omtrent hunne sterfdagen, en met reserve van vruchtgebruik.

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen.

Er zijn ons geene afleggingen of aanleggingen van kapitalen bekend gemaakt.

TITEL VI

OPENBAAR ONDERWIJS

Collegie van humaniteiten.

De bloei van St Joseph's-Collegie groeit steeds meer en meer aan. Dit jaar zal het getal der studenten zich gemakkelijk van 302 tot 325 verheffen, waarschijnlijk 230 *internen* en 95 *externen*.

20 Paters Jezuïeten, zijn met behulp van eenige wereldlijke meesters, met de godsdienstige, zedelijke en letterkundige opvoeding dier talrijke jeugd belast.

De 5° Februari ll., is de Eerw. Pater Henricus De Groote, in het ambt van Rector vervangen, door den Eerw. Pater Franciscus Goyarts, gewezen studie-prefect alhier.

De gebouwen van het Collegie zijn nu eerst voltrokken. De eenvoudige regelmatigheid van het plan, de luchtigheid der klassen, eet-, slaap- en studiezalen, de ruimte en ligging der speelplaatsen, de breedte der gangen en trappen maken van het Collegie een aangenaam, prachtig en bij uitstek een gezond verblijf, en verzekeren het eene plaats onder de vermaardste gestichten van het land.

Gedurende het schooljaar van 1878-1879 zijn er 70 studenten in de *Apostolieke School* geweest; 10 dezer zijn naar de buitenlandsche missiën vertrokken.

Middelbare School.

Het cijfer der bevolking onzer Staats middelbare school is gedurende het schooljaar 1878-1879 geklommen tot 250, hetgeen eene vermeerdering van 20 leerlingen daargestelt.

Onze middelbare school heeft zich dit jaar onder de Staats-middelbare scholen bijzonder onderscheiden. Mr Leonard Broens heeft in den *algemeenen* kampstrijd de 14^e accessit bekomen, met 70 punten op 100, in den bijzonderen prijskamp van Nederlandsche taal is hem de 2^e accessit met 65 punten op 100 te beurt gevallen.

In het onderwijzend personeel hebben wij de volgende veranderingen aan te stippen :

De heer E. De Sorgher, regent, werd bij koninklijk besluit van 30 September 1878 vervangen door den heer P. Cousinne, onderwijzer in de Staats Middelbare school van Boom.

In de plaats van Mr G. Tyriard, welke zijne rechten op pensioen had doen gelden, is benoemd bij Ministerieel besluit van 28 September 1878 de heer J. Libbrecht, gegreëerd professor van het middelbaar onderwijs.

Deze kreeg echter weldra eene andere bestemming, en werd bij Ministerieel besluit van 18 Februari II. vervangen door den heer C. Meganck, vroeger onderwijzer in de gemeente middelbare school van Audenaerde.

Gemeente lagere scholen.

Onze gemeente school onderwijzers en onderwijzeressen hebben steeds hunnen plicht naar behooren volbracht.

Het getal kinderen welke, gedurende het schooljaar 1878-1879 het kosteloos onderwijs hebben genoten, beliep:

In de stadskostelooze jongensschool	442
» » meisjesschool	298
In de school van Sevendonck (11 meisjes en 24 jongens)	} 35

Samen 745 leerlingen.

In den algemeenen prijskamp welke dit jaar tusschen al de scholen der provincie Antwerpen plaats greep, en waaraan 17 leerlingen der jongensschool en 8 leerlingen der Meisjesschool deel namen, hebben 12 jongens en 5 meisjes een certificaat van bekwaamheid bekomen.

Bijzondere lagerescholen, scholen voor bejaarde personen en zondagscholen.

Volgens de ingewonnen inlichtingen beloopt de bevolking der private lagere scholen :

	Jongens.	Meisjes.
Luyts	130.	25.
Nonnen van het II. Graf		669.

Bewaarscholen.

De Bewaarschool voor kleine kinderen, onder de bestiering van eenige dames onzer stad, waarvan het getal nog steeds tot 300 beloopt, blijft voortdurend allen lof verdienen. Vier geestelijke meesteressen onderwijzen de kleine kinderen in de christelijke leering en twee wereldlijke dienstmeiden geven hun de noodige verzorging. Onze behoefte volksklas weet er het groot nut van te beseffen.

Scholen van nijverheid, kunsten, ambachten en normaalscholen.

Deze bestaan hier ter stede niet.

Onderwijzend personeel, jaarwedden der onderwijzers enz.

Tengevolge der herziening van de wet van 1842 en derzelve vervanging door degene van 1 Juli 1879, hebben de heer Jacobs, hoofdonderwijzer der jongensschool, en me-jufvrouw Moerman, hulponderwijzeres bij de Meisjesschool, hun ontslag gegeven.

Volgens de stedelijke begroting is er voor het loopende dienstjaar 1879 door de stad toegestaan:

1. Voor de school van middelbaar onderwijs, onderstand fr.	4050,00
2. Voor de stads kosteloze school voor jongens en meisjes, en voor de school van Sevendonck »	16000,00
3. Voor den onderstand der bewaarschool, voor behoeftige kleine kinderen »	2800,00
Totaal fr.	22850,00

Schoollokalen.

Zonder verandering.

Onderstand voor het lager onderwijs.

Op de som van fr. 6500.» welke de Bestendige Deputatie van den Provincialen Raad, voor het dienstjaar 1878 in de begroting had toegestaan, hebben wij slechts fr. 5491,37 franken van het Staatsbestuur ontvangen.

Bijzondere kostscholen.

De bijzondere kostscholen voor meisjes door de kano-

nikessen van het H. Graf gehouden, blijft nog altoos onder alle punten aanbevelenswaardig.

Men telt thans in de school 53 pensionnaires.

Buiten de kostschool ontvangen er 669 meisjes het onderwijs, 290 tegen betaling en 140 kosteloos.

Onder de laatste 140 kinderen zijn er 68 die in eene afzonderlijke school het kantenmaken leeren.

118 meisjes genieten van 1 tot 2 ure namiddag ook het onderwijs kosteloos.

21 meesteressen onderwijzen de kinderen in de verschillende klassen.

TITEL VII

SCHOONE KUNSTEN, WETENSCHAPPEN EN LETTEREN

Teekenschool.

168 leerlingen hebben de teekenschool gedurende het jaar 1878-79 bijgewoond, waarvan er :

46 de klassen van de bouwkunde hebben bezocht.
7 » van teekening volgens model naar het pleister.
72 » van teekenkunde, figuur en sieraad teekening.
7 » » naar het antique.
36 » » naar de geometrische lichamen en lijnteekening.

De leerlingen der school blijven steeds veel vorderingen

maken onder de opperbestiering van den heer Taeymans, provincialen bouwmeester.

Vershillige leerlingen hebben zich bijzonder doen onderscheiden, zoowel in de eene als in de andere klas.

De inrichting eener nieuwe klas van versierschildering ligt ter studie.

Het Staatsbestuur blijft de school met modellen begunstigen, en toelagen verleen.

In het onderwijzend personeel heeft er geene verandering plaats gehad.

Bijzondere verzamelingen van kunstvoorwerpen en oudheden.

Over de verzameling van Mr W. F. J. Van Genechten, eere-voorzitter der rechtbank alhier, geeft het *Journal des Beaux Arts* van 31 Juli II. n° 41, een artikel, en zegt onder andere:

De stad Turnhout bezit eene der schoonste verzamelingen van porselein die wij in België hebben. Schatten van zeldzame fraaie porceleinen en aardewerk van alle landen en eeuwen zijn in die kleine stad te vinden, en zijn den eigendom van Mr Van Genechten.

Een kenner heeft dagen noodig om de rare stukken te bewonderen, waarmede de zalen van den gelukkigen en kundigen verzamelaar zijn opgevuld. Wij vinden er ook fraaie oude meubelen, *émaux de Limoges exquis*, antiquiteiten, schilderijen etc., etc. Kortom een Muscum Dusommerard, dat in grooter plaatsen toeloop zou uitlokken.

Het kabinet van Mr J. Loyens, greffier der rechtbank, wordt alle jaren belangrijker, voornamelijk in schoone oude meubelen en porceleine voorwerpen.

Muziekgezelschappen.

Onze vier muziekgenootschappen zijn in bloeienden toestand; twee van deze genootschappen geven nog steeds in het wintersaizoen van tijd tot tijd dramatische vertooningen die door vele burgeren voortdurend met vermaak worden bezocht.

Muziekscholen.

De lessen onzer muziekschool werden gedurende 1878-1879 gemiddeld door 78 leerlingen gevolgd, waarvan er 54 de klasse van notenleer, 15 die der blaasinstrumenten en 9 die der snaartuigen bijwoonden.

Het waren de leerlingen der muziekschool, welke dit jaar, onder de kundige bestiering van den heer A. Thibau, de officieele prijsuitdeelingen met hun fanfaren muziek opluisterden, ter groote voldoening van het publiek.

Letterkundige genootschappen.

Geene.

TITEL VIII

GEZONDHEIDSDIENST (HYGIÈNE) EN OPENBARE GEZONDHEIDSGESTELTENIS

Nopens het *geneeskundig toezicht* hebben wij geene verandering aan te stippen. In het *geneeskundig personeel* hebben wij den dood van Dr N. Van Broeckhoven te betreuren.

Openbare gezondheids-gesteltenis.

De openbare gezondheids-gesteltenis in onze stad is voor het oogenblik allerbest, ofschoon de kinderpokken, tot over vijf maanden nog bleven heerschen.

Wij tellen heden 1 September, het getal overlijdens op 380. Dit getal was het verledene jaar op 1 September maar 307.

Het getal geboorten op zelve datum beliep 394, terwijl het op dit tijdstip in 1878, slechts tot 361 was gekomen.

Koepokinenting.

Wij blijven den aangenomen maatregel behouden, van de kinderen der kleine burgerklas ten stadhuijze door den heer dokter Vermeirsch te laten vaccineren. Genoemde heer heeft sedert 1 September 1878 tot 1 September 1879 210 kosteloze eerste koepokinenting en 125 hervaccinatiën gedaan.

Zindelijkheid der straten.

Zie ons verslag over 1852-1853.

Gymnastique of lichaams oefeningen.

De gymnastique of lichaams oefeningen worden bij verdeling onderwezen aan de leerlingen in de Staatsmiddelebare school door de heeren Bertels en Libbrecht, beide voor dit vak gediplomeerd. Na het vertrek van dezen laatsten, is in deszelfs plaats aangesteld, de heer P. Coussin, regent der school.

Begrafenissen.

Zie ons verslag over 1851-1852.

Sedert ons laatste verslag zijn er geene vergunningen voor begraafplaatsen op het gemeente-kerkhof gevraagd geworden.

Rampen en ongelukken.

Over de brandrampen zie men hierna den titel : *hulpmiddelen tegen brand.*

Sedert October 1878 hebben wij behalve drie kleine beginsels van brand, die oogenblikkelijk door de bewoners en pompiers zijn gebluscht, nog drie andere huisbranden in de maand Mei II. te betreuren gehad, waarvan twee op de Botermarkt, welke groote schade en onheilen zouden hebben kunnen veroorzaken aan de aanpalende huizen, indien ons vrijwillig pompierskorps dezelve niet spoedig had kunnen blusschen.

Wij achten het ons ten plichte van hulde te bewijzen aan den kapitein Commandant Mr Taeymans, provinci-ale bouwmeester, en aan het personeel van het Korps.

Immers hetzelfde heeft zich bijzonder door zijnen goeden dienst doen kennen. Zelfs zijn er eenige leden van het korps die zich door moed en zelfopoffering hebben onderscheiden, namelijk bij den brand van den kleinen toren van St Pieters-kerk alhier, welken op 16 Juni II. omstreeks vier ure namiddag door den bliksem werd veroorzaakt. Op den donderslag en het bliksemvuur zag men de rook en de schalien des torens verbrijzeld neder storten. Na een groot kwartier uurs dat men steeds het torentje in het oog hield, en zelfs het kerkgewelfsel in den toren onderzocht zonder brand te ontdekken,

ontwaarde men dat het vuur in de peer des torens gesmeuld had, en eensklaps zag men de vlam.

Dadelijk kwamen de pompiers, die er kennis van kregen door de stormklok, toegesnel, om blusmiddelen bij te brengen.

Wij moeten hier bijzonder aanhalen, de personen die zich hebben onderscheiden : Deze zijn 1° de heeren Ed. Vues, luitenant van het korps, die van het eerste tot het laatste alles in het werk stelde, om den brand te blussen. Hij klom zelfs tot op de naald des torens en gelukte er in, met levensgevaar het laatste vuur uit te doven.

2° De heer H. Melis, onderluitenant, welke de kleine pomp op den toren heeft helpen brengen, en met dezelfde er buiten te heissen, gedurende twee uren aan gesmolten lood, water en vuur zich blootstelde, van 4 1/2 ure tot 10 ure 's avonds heeft gewerkt, en meer dan eens in groot gevaar verkeerde.

3° De heer Joseph Janssens, pompier heeft krachtdadig gewerkt en geholpen om de kleine pomp op eene hogere galerij te brengen, hetwelk zeer gevaarlijk was. Hij heeft ook met overgrootte moeite geholpen om eene opening in de peer van het torentje te kappen. Het water dat gespoten werd, het vuur en het gesmolten lood dat op hem viel, maakten deze werken uiterst lastig en gevaarlijk.

4° De heer F. Goossens, 1ste sprietmeester, heeft met groote krachtinspanning aan het heissen der gemelde pomp geholpen, en zelfs een oogenblik geweest dat hij het gewicht der pomp alleen te dragen had, iets wat zeer gevaarlijk was; hij is ook langen tijd aan het water, vuur en gesmolten lood blootgesteld geweest, en

heeft de andere pompiers in alle werken ijverig geholpen.

Deze brand, die menschenlevens had kunnen kosten, en ook de kerk doen afbranden, was Goddank, zonder ongelukken, omtrent 10 ure des avonds, gansch uitgedoofd.

Twee waarborgmaatschappijen tegen den brand, *l'Union Belge* en *St Michel*, hebben aan het pompierskorps hunne dankbaarheid betoond. De eerstgenoemde door eene belooning van 50 franken en een *diploma d'honneur* te geven : en de andere, met behalve dezelfde som, één zilveren medalie aan Mijnheer Ed. Vues te zenden.

Van andere ongelukken hebben wij dit jaar niet te gewagen.

TITEL IX

OPENBARE VEILIGHEID, JUSTITIE EN GEVANGENHUIZEN

Politie, inrichting en personeel, ordonnantiën en reglementen.

De benoemingen van de toegevoegden J. Van Deun en P. J. Janssen, zijn de eenige veranderingen die wij sedert ons vorig verslag in het personeel onzer politie hebben aan te stippen.

Aanhoudingen, misdaden en overtredingen.

Sedert den 1ⁿ September 1878 tot den 1ⁿ September 11.

heeft onze politie 291 processen-verbaal opgemaakt, te weten :

Voor aanslag tegen de zeden	4
» aftroggelarij	1
» bedelarij	17
» beschadiging van boomen	1
» brandrampen	4
» honden die niet gemuילband waren	3
» hout- en strooiseldieverij	59
» huisdieverij met en zonder braak	12
» dieverij van verschillende voorwerpen en hofvruchten.	10
» misbruik van vertrouwen	2
» mishandelingen, beledigingen en smaadwoorden.	96
andere overtredingen aan de gemeente en provinciale reglementen	60
» straatschendingen en ruststoornis	13
» vervalsching van eetwaren	1
» vernieling van veldvruchten.	4
» zinneloozen toestand	2
» redding van personen	2
Totaal	291

De ordonnantiën en reglementen worden tamelijk wel nagekomen.

Zelfmoorden.

Geene.

Gevangenhuis.

De beweging der bevolking van het gevangenhuis wordt, voor het jaar 1878, door de volgende cijfers aangeduid :

Bevolking op 1 Januari 1878	61
Binnengekomen gedurende dit jaar	2626
Vertrokken	2632

Bevolking op 31 December	55
Getal der dagen van opsluiting	23235
Dagen van ziekte	64
Getal zieke gevangenen	3

De veranderingen in het personeel ontstaan, zijn de volgende :

De heer Spelkens is naar Dendermonde verplaatst en door den heer Gorissen vervangen ; deze, ontslagen van zijne bediening, is vervangen geworden door den heer Vuylsteke.

De wachter Van Gent heeft den wachter Taets vervangen, welke naar het Centraalhuis van Gent verplaatst is.

De gezondheidstoestand onzer gevangenis is zeer voldoende ; tot bevordering der gezondheid worden er alle dagen guyconniaansche berookingen gedaan.

Wij hebben niet een overlijden te melden. Niet één geval van pokken is er in het gesticht in 1878 ontstaan.

Er zijn geen wanbedrijven in de gevangenis gepleegd, en niet een feit van buitengewonen aard is hier aan te stippen.

Hulpmiddelen tegen brand.

Onze hulpmiddelen tegen den brand welke merkkelijk zijn verbeterd en bijzonder goed worden onderhouden en bezorgd, zijn sedert ons laatste verslag met 30 meters darmen en een *devidoir* (winde) vermeerderd.

Paspoorten.

Sedert ons laatste verslag zijn er geene buitenlandsche paspoorten door onze inwoners gevraagd geworden.

Sedert 1 September 1878 tot 1 September ll., zijn er door ons 15 bewijzen van eenzelvigheid afgeleverd.

Zakboekjes voor werklieden en dienstboden.

Sedert 1 September 1878 tot 1 September 11., hebben wij andermaal, in uitvoering van het koninklijk besluit van 10 November 1845, slechts 4 zakboekjes afgeleverd.

Er zijn geene overtredingen ter dezer materie gedurende voormelden tijd bestatigd geworden.

Aanplakkingen, openbare roepers.

Zonder verandering.

TITEL X

BURGERWACHT, MILITIE, GARNIZOEN

Burgerwacht, plaatselijke inrichting, enz.

Zonder verandering.

Militie.

BEPAALD AANDEEL.

Het aandeel voor onze stad is voor het loopende jaar op 40 bepaald geworden.

Het getal ingeschrevene lotelingen was 169. Niemand heeft zich wederspannig getoond.

Gevolg der werking van den militie-raad.

Er zijn wederom dit jaar drie zittingen van den militie-raad geweest.

GETAL EN REDENEN VAN VRIJ- EN UITSTELLING.

66 Lotelingen, welke dienstplichtige nummers hadden getrokken, zijn hetzij tijdelijk of definitief vrijgesteld te weten :

Voor lichaamsgebreken	37
» kleinheid van gestalte	1
» broeders in dienst	22
» onderstand van weduwe	4
» » van ouders	0
» » van weezen	1
Als zijnde cenig kind	1
Totaal	<u>66</u>

VERDEELING DER LOTELINGEN EN NUMMER- VERWISSELAARS DER LICHTING VAN 1878

ONDER DE VERSCHILLENDE KORPSEN VAN 'T LEGER.

1 ^e Regiment jagers te voet	2
2 ^e » » »	3
3 ^e » » »	20
Bataillon du train	1
School der vrijwilligers	2
Refractaires	3
Grenadiers	2
Carabiniers	2
8 ^e Linie Regiment	5
Totaal	<u>40</u>

Drie militiens zijn niet opgekomen, te weten : twee die in Frankrijk verblijven, en een waarvan het verblijf onbekend is.

Er zijn dit jaar drie reclamen tegen de beslissingen van den militie-raad gedaan geworden. Van die drie rekla- menten zijn er twee voor een jaar en eenen definitief vrijgesteld.

De majoor deel makende van de militieraad is bij de hoo- gere overheid in beroep gegaan tegen 18 lotelingen welke de genoemde raad had goedgekeurd, en waarvan er 7 voor den dienst zijn afgekeurd.

Van de 18 die voor den revisie-raad geroepen waren, zijn er. maar elf gegaan.

Van de 169 lotelingen, ingeschreven, zijn er :

3 die alleenlijk kunnen lezen.

3 welke kunnen lezen en schrijven.

109 die kunnen lezen, schrijven en rekenen, en

54 die hoegenaamd geen onderwijs hebben genoten.

Garnizoen cazernement.

Nihil.

TITEL XI

OPENBARE BELASTINGEN — JAAR 1878.

Kadaster.

De werkzaamheden van het kadaster alhier ter stede blijven voortdurend met de grootste zorg nagegaan en afgewerkt worden.

Grondbelasting.

De opbrengst der grondbelasting van onze stad voor het Jaar 1878 bedraagt:

In principaal ten voordeele van den Staat. fr. 32913,55

OPCENTIEMEN.

1° Voor de provincie	12	fr.	3949,64
2° » gemeente	49	»	16127,69

Algemeen totaal fr. 52990,88

En heeft voor grondslag een inkomen van fr. 470197-19 en is verdeeld op 1001 artikelen.

De *marc le franc*, ten voordeele van den Staat, is fr. 0.07 %/o. Ten voordeele van de provincie worden er 12 en voor de stad 49 opcentiemen geheven.

Personeele belastingen.

GETAL DER AANGESLAGENEN.

Onze stad telt 1024 belastingschuldigen.

BEDRAG DER KOHIEREN.

Het gezamenlijke bedrag der kohieren, voor het dienst- jaar 1878, bedraagt fr. 50614.57 en is verdeeld als volgt:

Hoofdsom ten voordeele van den Staat fr. 28730,25

OPCENTIEMEN.

1° Voor den Staat	15	fr.	4309,15
2° Voor de provincie	12	»	3447,61
3° Voor de gemeente	49	»	14077,76
4° Opnemingskosten		»	49,80

Overeenkomend totaal fr. 50614,57

Huurwaarde.

De belastbare huurwaarde volgens de kohieren is fr. 156485. De belasting is thans op 5 % door den Staat gebracht.

Deuren en vensters.

Er zijn in onze stad 10110 deuren en vensters aan de belasting onderworpen, te weten : 1711 à rato van 84 80/100 en 8399 aan fr. 1,06. Deze basis is volgens de wet van 26 Juli laatst gebracht op fr. 1 en fr. 1.10.

Haardsteden.

Men telt in onze stad 1630 haardsteden, die belasting betalen, te weten: 612 aan fr. 0,85; 638 aan fr. 1,59 en 380 aan fr. 3,71.

De belasting op de haardsteden is door de wet van 26 Juli laatst afgeschaft.

Mobilair.

Het mobilair is voor eene som van fr 426098.00 in de kohieren begrepen.

Dienstboden.

317 dienstboden betalen belasting te weten : 97 fr. 6,36, 146 fr. 8,48 en 92 fr. 14,84.

Paarden.

Men telt in onze stad 86 paarden die belasting betalen, te weten: 13, fr. 10,60; 52 fr. 15,00 en 21 fr. 42,40.

Patentrecht.

Het getal der patentplichtigen op de kohieren gebracht is 1269.

BEDRAG DER KOHIEREN.

Het bedrag der kohieren, voor het afgelopen dienstjaar 1878 uitvoerbaar verklaard, beloopt :

In hoofdsom fr. 12770,51

OPCENTIEMEN.

1 ^o Voor den Staat	20	fr. 2553,59
2 ^o Voor de provincie	6	» 765,27
3 ^o Voor de gemeente	36	» 4591,61

Algemeen totaal fr. 20680,08

De uitvoering van het Ministerieel besluit van 3 Augusti 1877, dat, volgens de gedane opneming der bevolking op 31 December 1876, onze stad voor de classificatie van het patentrecht, in den 4^{den} rang gevoegd aan de wet van 20 Mei 1819, rangschikte, overeenkomstig het art. 1 der wet van 24 Maart 1873, heeft eene verhooging van fr. 3464,11 veroorzaakt.

Slijtrecht op de sterke dranken 1878.

TEN VOORDEELE VAN DE PROVINCIE.

Getal der belastingschuldigen 267.
Bedrag der kohieren, fr. 5198,31
De oninbare posten van deze belasting beliepen » 447,87

Slijtrecht op den tabak 1878.

129 Belastingsschuldigen zijn aangeslagen voor fr. 1110.00
 De oninbare posten bedragen » 00,00

Provinciale belasting op de honden.

Voor de provinciale belasting op de honden voor 1878 zijn er 314 gewone honden, 55 jachthonden aangeslagen. De heer Rijks-ontvanger heeft van die belasting die frs 2071.50 beliep, kunnen inmanen frs 1947.50.

Accijsrechten.

De accijsrechten in onze stad door den heer Rijks-ontvanger gedurende het jaar 1878 ontvangen, belooopen, te weten :

Op de bieren en azijnen	fr. 33448,64
In 1877 was hiervoor ontvangen	fr. 32542,44
Verskil in meer	fr. 906,20

TITEL XII

OPENBARE WERKEN

Personeel, regeling van den dienst.

De heer schepen Van Hal heeft zich met de regeling van de te doene werken aan de stadsgebouwen en bestratingen, onder de bewaking van den bouwmeester Vandenplas, wel willen gelasten.

Groote wegen en straten.

Buiten den gewonen jaarlijkschen onderhoud, zijn de volgende werken sedert ons laatste verslag, uitgevoerd : De verbinding met kasseiwerken van de Klinkstraat met de Bentelstraat is voltooid.

Er is een gedeelte kasseiweg ter lengte van ongeveer 54 meters, leidende van den steenweg der Warandestraat tot aan den inkom der ziekenzalen van het Gasthuis, gelegd geworden.

Behalve de opbreking en vernieuwing van den steenweg in de Kwakkelstraat naar het gemeentekerkhof, heeft men ook een kasseien goot op de groote markt gemaakt.

Overigens zijn er ook verschillende verbeteringswerken aan het dak van het Turnhoutsch Kasteel (1) toegebracht.

(1) Het vroeger en het tegenwoordig bestaande kasteel heeft in de vorige eeuwen vele monarken gheherbergd die men hier niet kan opsommen. De hertogen van Brabant hebben hier dikwijls in het jachtsaizoen verbleven. Wij geven hierna eene nota van de heen en wederreizen van hertog Jan, getrokken uit de algemeene rekening van Brabant door Mr Pinchart.

- A. 1422 op 13 Juli was de hertog te Leuven;
- van den 14ⁿ tot den 19ⁿ te Werchter;
- den 19ⁿ dito te Rotselaer;
- den 20ⁿ en den 21ⁿ te Leuven;
- den 20ⁿ te Lier en te Antwerpen;

(In gezelschap van de hertogin, Vrouwe Jacoba van Beijeren, en de heeren van Nassau, van Diest en van Rotselaer.)

- den 23^d dito te Putte;
- van den 24ⁿ tot den 25ⁿ te Bergen-op-Zoom;
- den 26ⁿ van Putte naar Leuven terug;

In de Waterstraat op het Schorvoirt is eene nieuwe steenen brug gemaakt.

Door de gedurige regens heeft men aan onze buurtwegen dit jaar, die verbeteringen niet kunnen toebrengen, welke men voornemens was te doen.

Stads brandspuiten.

In het personeel van het vrijwillig pompierkorps zijn er weinige veranderingen.

De orde wordt steeds stipt gehouden, en de oefeningen door het reglement bepaald, hebben plaats. Dit laatste wordt streng nagekomen.

Openbare verlichting. — Verdeeling van den gaz.

Bij aanhoudendheid blijft de toestand van ons gazfabriek

den 27ⁿ dito te Haecht;

van 28 Juli tot 7ⁿ Augusti te Leuven;

den 7ⁿ Augusti te Tongerlo en te Turnhout;

den 19ⁿ en 20ⁿ te Baerle en te Breda;

Van 21ⁿ tot 22 Augusti staat er niets;

(Waarschijnlijk naar Turnhout teruggekomen, om den omweg in de groote kermis, die ten dien tijde zeer eigenaardig was, bij te wonen, of wel om te jagen.)

Van den 23ⁿ tot den 30ⁿ was het hof te Turnhout;

den 30ⁿ dito te Herenthals;

den 31ⁿ dito te Leuven, waar het bleef.

Opmerkelijk is, zegt M. L. Torfs in zijn werkje (koningsfeest van Hertog Jan IV (1422) de snelheid van die tochten. Het Hertogelijk hof, hetwelk volgens de toenmalige gewoonte, te paard reisde, moet nog al ferm doorgedraafd hebben, om in eenen dag van Putte (nederlandsch-belgisch grondgebied) naar Leuven te komen.

verbeteren. De zuivere opbrengst is dit jaar andermaal grooter dan de som in de begrooting voorzien.

Markten.

Onze maandelijksche veemarkt wordt steeds bij voortduring door kooplieden uit al de provinciën des lands, namelijk uit de Oost- en West-Vlaanderen bezocht. Van 3 September 1878 tot 2 September 1879 heeft men 7338 hoornbeesten te koop geveild, te weten :

Stieren	61
Ossen	1593
Koeien	3024
Vaarzen	1446
Kalveren	1172
Schapen	42
	<hr/>
	7338

De grootste helft van de voornoemde beesten zijn verkocht geworden.

De paardenmarkt verbetert niet.

Onze gemeenteraad heeft bij zijne beraming van den 13ⁿ Mei ll., besloten eene wijziging aan het reglement der paardenmarkt toe te brengen, namelijk om dezelve te houden op de zes eerste dinsdagen eener maand door het schepen Collegie te bepalen; zullende gemeld Collegie het recht hebben het getal van zes markten, naar gelang der omstandigheden, tot een minder getal te brengen.

De verpachting der plaatsen in de vleeschhal heeft voor het loopende jaar maar fr. 452 opgebracht.

Tot nu toe wordt er op onze markten geen staangeld betaald.

Slachthuis.

Zie ons vorig verslag over 1864-1865.

Rivieren en waterloopen.

Niettegenstaande de gedurige regens heeft men dit jaar de rivieren en waterloopen op ons grondgebied, onder de aanhoudende waakzaamheid onzer politie tamelijk goed gezuiverd.

Onderhoud en verbetering der gemeente-gebouwen.

De gemeente gebouwen ontvangen het noodige onderhoud.

Opening van plaatsen, nieuwe straten, wegen en waterloopen.

Zonder verandering.

Bijzondere bouwingen.

Buiten de groote veranderingen en merkelijke verbeteringen in en buiten onze stad gedaan, zijn er sedert 1 September 1878 tot 1 September 11., 49 nieuwe huizen gebouwd of in opbouw.

TITEL XIII

LANDBOUW

Onze landbouw-afdeeling heeft onlangs Mr. J. Roest,

tot haren voorzitter benoemd in vervanging van wijlen den heer Joseph Borghs.

Hoedanigheid en opbrengst van den grond.

Zie ons verslag over 1868.

Staat van den oogst.

De rogge die in het begin des jaars weinig beloofde, heeft nochtans buiten verwachting tamelijk opgebracht, ofschoon men die opbrengst voor geen gewonen oogst mag opgeven. Men heeft dit graan, niettegenstaande de gedurende regens en dondervlagen, drooger dan in de twee vorige jaren kunnen inschuren.

De tarwe heeft eenen beteren oogst opgeleverd.

Winter- of zomergarst wordt hier alle jaren minder en minder gezaaid.

Het koolzaad, dat op ons grondgebied op de beste gronden, met kleine gedeelten wordt geplant, was dit jaar wederom goed gewonnen, maar door het nat en windig weder is er veel zaad op het land uit de peul gevallen.

De haver, die men door het nat weder, voornamelijk op de lage gronden maar laat heeft kunnen zaaien, is algemeen goed gewassen; de inschuring is ook droog kunnen geschieden, zoodanig dat de hoedanigheid van de haver goed zal wezen.

De boekweit alhoewel goed gegroeid, heeft door het nat en windig weder alhier niet veel opgebracht.

De klaver is tamelijk wel gewassen, maar het hooi heeft veel minder dan het verleden jaar opgeleverd. Door de aanhoudende regens heeft men het met groote moeite

kunnen droog maken, en de hoedanigheid laat veel te wenschen over.

De toemaat integendeel belooft eene goede opbrengst, indien het weder voor de droogmaking gunstig is.

Over de najaarsvruchten, rapen en speurrie, kan men nog geen oordeel vellen, om reden men dezelve later dan gewoonlijk heeft gezaaid.

Niettegenstaande dat men de aardappelen, dit jaar niet vroeg had kunnen planten, is deszelfs opbrengst, alhoewel de ziekte zich vroeger vertoonde, nog al goed, maar de hoedanigheid algemeen slecht. Op de lage gronden zijn er andermaal veel bedorven en verrot.

Opbrengsten.

Men schat dat de volgende granen, zaden, enz., per hectare, middelbarig in onze gemeente hebben opgebracht, te weten : 1° het koren (rogge) 17 hectoliters ; 2° de tarwe 25 hectoliters ; 3° de wintergast 26 hectoliters ; 4° de boekweit 24 hectoliters ; 5° de haver 32 hectoliters en 6° de aardappelen, onbegrepen de gronden die om zoo te zeggen niets hebben opgeleverd, 180 hectoliters.

Over ons aangenomen stelsel tot het berekenen der voormelde opbrengsten, zie ons verslag van 1866-1867.

Beplantingen of ontginningen.

Op ons grondgebied worden er om zoo te zeggen weinige beplantingen of ontginningen gedaan.

De heer Rutten, gediplomeerde hofbouwkundige en boomkwecker te Oostmalle, heeft drie conferentiën gegeven, te weten: op 19 Januari, 2 en 16 februari ll. De eerste handelde over de regelmatige afwisseling der veldvruch-

ten ; in de tweede gaf hij onderrichting over de wijze om den grond te bereiden, en over het zaaien der lentevruchten ; en in de derde gaf men eenen uitleg over het zaaien der najaars- en wintervruchten. Deze conferentiën werden andermaal gegeven in het Café Léopold, door een talrijk publiek bijgewoond, en met genoeg aanhoord.

Staat van paarden en het vee, opneming,
verbetering der rassen, veeziekte.

Over den staat der paarden en van het vee, zie men onzen verslagen van 1873-1874.

Veeartsenijdienst.

Wij hebben deswegens geene verandering aan te stippen.

Prijskamp voor de paarden, vee, pluimgedierte
en landbouw-voortbrengselen.

Wij hebben sedert 1876 geenen prijskamp meer gehad. De Commissie van de Landbouwmaatschappij van het Noorden heeft er eenen alhier ter stede, in de maand October aanstaande bepaald. Wij zullen het toekomstige jaar hierover gewagen.

Onze gemeente raad heeft den 23° Juni ll., voor den bedoelden prijskamp eene subsidie van fr. 500 gestemd.

TITEL XIV

Nijverheids-inrichtingen, stoomwerktuigen, onge-
zonde en gevaarlijke fabrieken,
onderzoeken van commodo en incommodo.

De nijverheids-inrichtingen in onze stad hebben geene verandering ondergaan.

Fabrieken die men wezenlijk als gevaarlijk mag opgeven, of zeer ongezond zijn, bestaan hier ter stede niet.

Dertien onderzoeken van *commodo* of *incommodo* hebben er sedert den 1ⁿ September 1878 tot den 1ⁿ September 11. plaats gehad, te weten: 1 voor het oprichten van eene slachterij, 2 voor het maken van eene smis, 4 voor het maken van een bak-oven, 1 voor het oprichten van eene zeepziederij, 4 voor nijveraars, werkende met stoomwerktuigen, een voor de oprichting van een graanwindmolen.

Beweging van den handel op de vaart.

Volgens bekomene inlichtingen, die wij als echt kunnen opgeven, heeft er een vervoer van onze stad naar Antwerpen door de vaart plaats gehad, van de volgende goederen sedert 1 September 1878 tot 1 September 1879, te weten:

per ton van 1000 kilog.

Arduinsteenen	193,000
Heide (voor bezemen)	692,000
Hooi	99,000
Hout	7,093,000

Kalk	581,000
Kasseien	973,000
Kolen	7,925,000
Meubelen	81,000
Meststoffen	592,000
Minerai de zinc	210,000
Pannen en plaveien	1,199,000
Steen	12,777,000
Stroo	9,000
Tarwe bloem, graan (tarwe, rogge, haver, gerst, maïs)	3,719,000
IJzer	72,000
Zand	15,799,000
Verschillende waren (bij beurtschepen)	962,000
Vlas	75,000

Onder de voormelde opgaven zijn niet begrepen de verklaringen die door de schippers bij hun afvaren te Antwerpen zijn gedaan.

Wij moeten opmerken dat de groote vermeerdering van het vervoer voortkomt dat de vaart op de 2de sectie van Herenthals naar Schooten is afgelaten geweest van 1 tot 31 Augusti 1878.

Openbare vervoermiddelen.

Zonder verandering.

Week- en Jaarmarkten.

Onze wekelijksche markt bestaat nog slechts voor den verkoop van boter en andere waren. De graanmarkt waarop voortijds en nog over eenige jaren alle granen werden verkocht en aangebracht door de landbouwers

der Zuiderkempen en omstreken, is om zoo te zeggen te niet.

Dat onze wekelijksche markt in de vorige eeuwen zelfs nog in het begin der 19de beroemd was, mocht men wel is waar aan verkregene privilegiën toeschrijven, die hendaags met den vrijen handel niet meer overeenstemmen, en ook niet meer zouden worden goedgekeurd.

Om de lezer van die vergunde privilegiën een gedacht te geven, vinden wij het niet ongepast het volgende extract uit den oudsten privilegiebrief die wij bezitten mede te deelen :

« Jan hertog van Brabant, Lotryk en Limburg vergunde aen de poort van Turnhout te Meghene des vriedaeghs na Sinte Marien Magda-
 « lenen dagh in 1338: Eene weke marct op den Saturdagh alsoe dar
 « alle de ghene die binnen onsen Scoutheerschape van Turnhout ghesec-
 « ten syn ende daer toe horen die quicheesten cleine ofte groote ende
 « andere pennen werden hoe dat si gheuoemt syn ochte in wat manie-
 « ren dat sy ghelegen syn te coepe hebben ende dat vcoepen willen, dat
 « quicheesten ende andere penne werde bringen moeten en sellen mee
 « onser marct van Turnhout voorghenoemt omme dat goed aldaer te
 « vcoepene eer sy wie eenigher andere marct in onsen landen bringhen
 « te vcoepene. Ende wie hier tegendate en syn goed vcochte ghelyc als
 « hier vorseid es, en te onser vorseider marct niet bracht en hadde op
 « dien dach dien we hen gheset en ghegheven hebben, en den anderen
 « marctdach daerna volghende niet en wende noch ter marct aldaer en
 « brachte dat hyt soude wesen op twintich scellingen swarter tournoise al-
 « soe dicke als hyt dede half tot onsen behoef en die ander helft tote voor-
 « seider poertbehoef enz. enz »

Maria van Brabant en de opvolgende hertogen des lands hebben deze en meer andere privilegiën, die de vrijheid Turnhout had verkregen, geconfirmeerd.

Maria van Brabant vergunde daerenboven nog twee jaarmarkten, de eene te houden des zaturdags en zondags voor half Mei, en de andere, zaturdags en zondags na Ste Lucasdag des Evangelist. Hertog

Maximiliaan confirmeerde dezelve. Beide privilegiebrieven zijn door hun op het kasteel alhier afgeleverd, en nog ten stadhuize berustende.

De nog bestaande vier jaarmarkten voor alle koopwaren hebben op de volgende tijdstippen plaats : 1° Zaturdags voor Half Vasten ; 2° den 3^{den} Zaturdag in de maand Mei ; 3° 's Maandags en Dinsdags in de groote kermisweek en 4° Zaturdags na Ste Lucas in October.

Prijs der granen.

De middelbare prijs der granen op onze markt verkocht, is geweest per 100 kilograms.

	TARWE	ROGGE	BOEKWEIT
In 1878 . . .	fr. 00.00	fr. 20.34.13/46	fr. 00.00
In 1877 . . .	» 00.00	» 23.79.32/51	» 00.00
Verschil in min	fr. 00.00	fr. 3.45.19/05	fr. 00.00

Prijs der boter.

De laagste prijs, waaraan de boter, per kilogram, op onze markt sedert 1 September 1878, tot 1 September 11. is verkocht geweest, was fr. 2, en de hoogste fr. 3.36.

Broodzetting.

Zie ons verslag over 1870-1871.

Rechtbank.

De verandering, welke wij wegens het personeel der Rechtbank hebben kenbaar te maken, is de verplaatsing van den heer B. Dricghe, als substituut des konings te

Brussel, en van den heer L. H. B. Eeckman, als substituut alhier genoemd.

Koophandel, nijverheids-toestand, enz.

De algemeene handels*crisis* heeft de groote en kleine koophandel in onze stad sedert ons laatste verslag nog verminderd. De daling der prijzen van de landbouwvoortbrengsels zijn hier ook niet vreemd aan, omdat de verkoop van onze kooplieden meest hier en in de omliggende dorpen geschiedt.

Onze nijverheidstoestand, voor wat de tijken, lijnwaden en kuiperskatoen betreft, is ook niet verbeterd; en de fabrikanten moeten zich met kleine winsten bevredigen, om hun werkvolk te kunnen blijven bezigen.

Degene van de zwarte en witte kanten blijft kwijnend.

De verzendingen van onze fabrieken van gekleurd papier, kaartmakerijen, boekbinderij en *cartonnerie* zijn niet zoo bloeiend als in de vorige jaren, maar blijven evenwel een tamelijk vertier behouden.

De toestand van onze twee garen- en linnenbleekerijen is nagenoeg hetzelfde gebleven.

Het debiet van onze brouwerijen is vergroot.

Dat van onze zout- en zeepziederijen heeft ook aangewonnen.

In onze huidevetterijen wordt minder als vroeger gewerkt. Men klaagt over den kleinen prijs van het leër en de duurte der huiden.

De ijzer- en kopergieterij wint in belangrijkheid aan, en bezigt thans 80 werklieden.

Er zijn in onze stad, sedert ons laatste verslag geene verklaringen van opschorsingen of bankbreuken gedaan.

Wij laten zooals vroeger, eenige historische aantekeningen van de drie laatste eeuwen, door onzen secretaris opgesteld, volgen.

Ten slotte, Mijneheeren, leggen wij ter tafel, tot UEd. naricht, overeenkomstig de gemeentewet, het door ons opgemaakt ontwerp van de stedelijke begrooting van 1880, hetwelk wij aan uwe beraming onderwerpen.

Wij vertrouwen andermaal op uwe medewerking voor al wat stads belangen aangaat.

Aldus gedaan en voorgelezen in de openbare zitting van den gemeenteraad te Turnhout, den 6 October 1879.

Ter Ordonnantie :

De Burgemeester,

De Secretaris,

J. A. C. HOEFNAGELS.

P. J. HEUVELMANS.

VERSCHILLENDE ONDERWERPEN.

—>>0<<<—
1 5 7 9

Alexander Farnèze, Prins van Parma, zette steeds zijne veroveringen voort, niettegenstaande het cendrachtsverbond dat op 22 Januari in de stad Utrecht door de algemeene Vergadering van de provinciën van Gelderland, Zutphen, Holland, Zeeland, Vries- en Ommelanden was bekrachtigd geworden. (1)

Hij had zich meester gemaakt van verschillende steden, en dwong ook de gallicaansche provinciën van zich aan den koning Philippus, hunnen wettigen Souverein over te geven. Rudolf II, keizer van Oostenrijk, immer ijverig om den vrede aan Vlaanderen te bezorgen, verwaarloosde, niets om koning Philippus over te halen zijn gezag te matigen, ten einde de Hollanders te bevredigen en hun onder de gehoorzaamheid van zijn gebied te doen wederkeeren.

Hij deed een Congres te Keulen convoceren waar de Ministers van beide kanten bijeen kwamen, met bevel van middelen te beramen om door zijne bemiddeling den vrede te sluiten; maar de Spanjaards wilden in geen deele de vrijheid van geweten in de Nederlanden toestaan, ofschoon zij in Duitschland en in Frankrijk was toegelaten; dit maakte de onderhandelingen vruchteloos en deed de ge-

(1) Zie het verslag van 1878.

volmachtigden onverrichter zake van elkander scheiden.

Het was alsdan dat de Prins van Oranje de Generale Staten der vereenigde provinciën aanraade een naburigen Vorst als heer te kiezen, indien deze de macht had aan hunnen vijand te wederstaan. De afval van eenige provinciën en van verscheidene legerbenden, die zich door de tusschenkomst van Alexander van Parma, met den koning van Spanje hadden verzoend, belette de voornoemde provinciën tegen een *zoo machtigen vijand* stand te houden.

De Prins van Oranje beval hun den hertog van Alençon, broeder van Hendrik III koning van Frankrijk aan, die dan ook het volgende jaar werd gekozen.

Terwijl dit gebeurde had de Prins van Parma, van den 13^{den} December van het vorig jaar tot den 21° februari 1579, binnen de vrijheid en den bijvang van Turnhout verzameld, eenige Vanen zwarte ruiters van Wolf-Chaerwitz en Polakken van Corsenboe, een vendel voetknechten van den grave van Holleich, twee vendelen Walen, de ruiters van Edel Henrick, en zes vendelen Engelschen, waarvan de gezamenlijke Oorlogslasten beliepen tot de groote som van 24248 rinsguldens 19 stuivers, die den rentmeester aan verschillende personen en burgers heeft betaald.

Men kan oordeelen hoe aangenaam het voor de schout en de schepenen was, van een bode te mogen ontvangen die, ten huize des schouts de tijding bracht dat het spaansche leger optrok, en met welk hartelijk genoegen zij dien bode, met eenen pot wijn beschonken. (1)

Voor het vertrek der Spanjaarden werden de schepenen der Vrijheid nog gedwongen eene groote hoeveelheid ko-

(1) Zie bijdrage Litt. A.

ren te halen van den zolder van Cornelis Van Gorrop, Alias Noppen, hetwelk aan de weduwe van Brecht toebehoorde. De wethouders betaalden hiervoor bij overeenkomst eene schadevergoeding van 24 rinsguldens. (1)

De Prins van Parma, die in Turnhout lag, vereenigde met de opgenoemde troepen, het overige van zijn leger, en vertrok met hetzelfde den 21sten februari naar Antwerpen, en sloeg den dag nadien zijn leger voor Ranst; den 28^e nam eene spaansche bende kwartier te Deurne. Zoohaast men in Antwerpen daarvan tijding had gekregen, gingen de burgerwachten met eenige Staatsche troepen te Borgerhout kampeeren; en den 1^e Maart verjoegen zij de Spanjaarden uit hunne standplaats; de kerk en toren afbrandende, opdat zij aan den vijand niet meer tot schuilplaats of versterking zouden verstrekken. Men zegde dat het spaansche leger uit twaalf duizend man bestond. Wat daar van zij, het kon niet anders of de partijen moesten welhaast handgemeen worden. Reeds 's anderendaags, 2e Maart, zijnde Vasten Avond, verscheen Farnèze voor de stad. De voorhoede van zijn leger was aangevoerd door Ottavianos Gonzaga, Francisco Baldez en Juan Batista Del monte. Deze troepen begonnen dadelijk den aanval tegen de voorstad Borgerhout, alwaar twee duizend Walen, Franschen, Engelschen en Schotten verschanst lagen, onder bevel van de kapiteins, Lanoue, Argentier, Meny en Norris. Na twee uren schermutselens, hadden de spanjaarden de overhand, en drongen het Statenvolk al vechtende stadwaarts. Maar toen hetzelfde onder de muren was gekomen, begon men het grofgeschut los te branden; weshalve de vijand des te minder dorst naderen, omdat velen

(1) Zie bijdrage Litt. B.

zijner manschappen sneuvelden. Des anderendaags nam Parma zijnen aftocht naar Maastricht, na Borgerhout en Deurne uitgeplunderd, eenige huizen aldaar te hebben verbrand. (1) Brocheim werd ook gedeeltelijk neergeblaakt, het slot van Grobbendonck verbrand. Over Gheel en Moll, waar alles te vuur en te zwaard gesteld werd, namen de spanjaards den aftocht, en sloegen onverwachts het beleg voor Maastricht. De vijand was op korten afstand voorbij Lier getrokken, en men vreesde, aldaar eenen aanval. Al wat in den omtrek nog recht was gebleven aan huizen en boomen werd neergehakt, en de schoone abdij van Nazareth door de liersche bezetting afgebrand, opdat de vijand er zich niet in versterken zou (3 maart 1579). (2)

Na dezen aftocht hadden de Turnhoutsche wethouders op 20 Maart van het garnizoen van Herenthals, dat uit drie verschillende natien bestond, namelijk: Duitschen, Franschen en Engelschen, eene *Sauvegarde* bekomen die wij in de bijlagen onder Litt. C mededeelen. Bij deze *Sauvegarde* lieten zij weten aan de kapiteinen, luitenanten, vandragers, en alle andere soldaten van hunne regimenten, dat zij onder hunne bescherming hadden genomen de Vrijheid Turnhout; gehuchten en aanhoorigheden van dezelve, en stiptelijk op groote straffen verboden dat geene van hunne soldaten, eenige goederen of meubelen, paarden, ossen, koeien, schapen en ander vee, aan die van Turnhout toehoorende mochten nemen, noch hun kwaad, schade of eenige lasten toebrengen of laten veroorzaken, als in aanmerking nemende hunne goede gedane plichten

(1) Zie de *Geschiedenis van Antwerpen* door Mertens en Torfs.

(2) Zie de *Geschiedenis der stad Lier* door Anton Bergmann.

aan de versterking van Herenthals, het betalen van contributiën en andere diensten voor liet welzijn van het land en ook aan hunne krijgslieden bewezen. Deze gunst stelde de inwoners die door de aanhoudende strooperijen zooveel hadden geleden, wel eenigzins gerust, doch bleven zooals men hier achter zal zien, gedurig onderworpen aan bedreigingen van muitelingen en van soldaten, welke men immer door geschenken en tegenstandsmiddelen moest afweren.

De legers der oorlogvoerende partijen waren immers dien tijd samengesteld uit huurlingen en daar hunne soldij niet regelmatig werd betaald, gingen zij meermaals tot muiterij over; met een woord, officieren en soldaten hadden den buit bijzonder in het oog.

Weinig tijd nadien werd Turnhout door hetzelfde garnizoen van Herenthals nu met eene uitplundering bedreigd, en dan met eene beleegging van het slot (kasteel) door een garnizoen. (1) De kruisboog en de handboog gilden werden derhalve aanzoekt van wacht op het kasteel te houden, ten einde, dit zoo mogelijk, te beletten. (2)

De inwoners der vrijheid en die van de gemeenten der noorderlijke grenzen, hadden ook zooveel te lijden van de Vrijbuiters van Geertruidenberg. Deze roofden, brandden en namen gedurig personen gevangen die zij niet dan met het geven van rantsoengeld losten.

Men vreesde ook dikwijls overvallen te worden door het leger der muitelingen, dat in Noord-Brabant rondzwerfde en op de dorpen Contributie eischte ofwel geweldenarijen bedreef.

De schepen Jeroom Vanschaluijn gelaste zich om in

(1-2) Zie bijdrage D.

het kwartier van Eindhoven over hun verblijf inlichtingen te nemen, ten einde zich met vertrouwde personen te verstaan opdat de vrijheid niet onverziens zou worden overvallen. (1).

De bode Willem Vanleemputten welke ook door de vrijheid was uitgezonden om herkenningen deswegens te doen, werd te Waalwyk deerlijk gewond. De vrijheid betaalde aldaar aan den heelmester voor zijne zorgen en verpleging tien rinsguldens. (2)

Voor het lossen van Thomas Vanvundt, die door de schepenen naar Westerloo werd gezonden voor dienstzaken, en dewelke men op het slot aldaar gevangen hield, betaalde men voor zijne invrijheidstelling 100 rinsguldens.

Een andere dag werden er burgers van Turnhout door de soldaten te Tilburg in hechtenis genomen, en Cornelis Schoenmakers die te paard hun volgde om te weten waarheen men de gevangenen voerde, werd van zijn paard beroofd.

De vrijheid betaalde voor de in vrijheidstelling der burgers achttien rinsguldens, en gaf er 32 voor schadevergoeding van het paard.

Het was dan ook om alle onheilen te voorkomen dat er reeds van den 24^e Mei een streng wachtreglement was afgekondigd geworden, waarvan den inhoud volgt:

Ordinantie van der wacht gemaeckt by den Stadthouder van den Schouth, schepenen ende gesworen der vryheyt van Turnhout, ende gepubliceert metten sondaeghssen geboden ter puyen aff op den 24 maj 1579.

1.

In den iersten is geordonneert dat binnen den dracyboonen van dezer

(1) Zie bijdrage E.

(2) id. F.

vryheyten allen nacht selen waken L (50) weerbaer persoonen naevolgende de leste wachte alhier gehouden.

2.

Item boven dyen sullen telcken nachte mede waken twee van den magistraten ofte gesworen, dewelcke sullen wesen de hoofden oft wachtheesters van dyen nachte.

3.

Item is voortsgeordonneert dat elck persoon des avonts ten 8 1/2 ure sal met alsulcke wapenen daer hy eertyden op geset is geweest, moeten comen op der vryheyten huis alhier sonder dat hy yemanden in zyne stede zal moegen stellen, zo verre hy selver totten waecken bequaem is ten waere dat hy absent waere, oft om eenige andere goede redenen, den wachtheesters genoch zynde. Ende sal indyen gevalle moeten seynden eenen bequaemen persooone, versien met alsulcke wapenen daar op den absenten geset was, ende zoo wie hier inne in gebreke valt, selen de wachtheesters eenen moegen stellen in zyne stede, behalvens dat alsulcken gebrekelycke persoon noch sal vallen in de pene van VIII st.

4.

Item ten negen uren als men de clocke luyt, sal men op der vryheyten huys lezen allen den naemen van de wachte van dyen nachte, Ende soo wie alsdan niet present en is sal verbeuren IIII st.

Behalven noch dat de wachtheesters eenen selen moegen stellen in syne stede tzyne coste, zoe verre hy voer den elf uren nyet en Comparere.

5.

Item soe wie nyet en comparert met synen behoirlyken geweeere daer hy tanderen tyde op geset is sal verbeuren VI st.

Wel verstaende dat soe wie geset is op eenen stock wel sal moegen compareren met een roer.

6.

Item die geset zyn op een roer sullen maeken dat zy wel voersien syn van cruyt, loot, ende louten en de boven dyen noch een yegelyck van den wachten met een Rappier oft poignaert, op de verbeurte van VI st.

7.

Item soe wie men bevyndt slapende op de schiltwachten oft dezelve

syne schiltwachten nyet wel gaede en sloch ter plaetse daert hem geordonneert waere sal verbeuren IIII st.

8.

Item soe verre yemandt ter wachten gecomen zynde, ende hem van der wachte absenteerden, tzy in brouweryen, herbergen, oft anderssins zonder consent van den wachtheesters, sal telcken verbeuren IIII st.

9.

Item de voirs wachte sal innegaen des avonts ten acht uren precieende ueren tot des morgens ten 6 uren. Ten welcken 6 uren een yegelyck gehouden sal syn wederom te compareren op den vryheythuis alwaer men de naemen wederom sal lesen, ende soe wie alsdan absent bevonden sal worden, sal verbeurt hebben VI st.

10.

Item soe wie hem teenemaal van der wachten absenteert sal verbeuren. VII st. Ende soe verre hy Rotmeester is XIII st.

11.

Item soe wie droncken ter wachten compt, zal verbeuren II st, ende salder een andere gestelt worden in zyne stede tzyne coste.

12.

Item soe verre yemandt refuseerden te houdene zyne schiltwachte, oft anderssins te doene tghene hem van den wachtheesters worden geordonneert, sal voor dierste reyse verbeuren II st, ende soe verre hy teenemaal onwillich valt, sal verbeuren X st, ende daerenboven arbitryk gecorrigeert worden van den officier.

13.

Item een yegelyck zal gehouden zyn den wachtheesters van zynder wachte onderdanich te zyne int gene de hen sal worden belast, sonder daer tegens te rebelleren, oft den wachtheesters qualycken toe te sprekene oft te iniurieren met woorden of met wercken, Ende soe wie sulcx dede sal telcker reyse verbeuren XV st, Ende daerenboven arbitrycken by den officier gecorrigeert te worden nae gelegentheyten van de saecken.

14.

Item de voirs. Keuren ende breucken zal men telcken moegen min-

deren ende meerderen nae gelegentheyte van de saecken ende tyde.

15

Item de gebreckelycke personen sullen gehouden zyn hunne breucken terstont te moeten namptizeren in handen van den wachtmeesters de welke sullen worden bekeert tot behoefte van de wachte van dyen nachte. Ende zoe verre de defaillanten sulcx refuseerden te doen, sal d'officier alsulcke breucken terstont veelycken moegen executeeren, ende toe dyen afhemen het recht van der execution.

16

Item van deser wachten sal nyemandt vry, noch exempt zyn, geestelyck noch weerlyck, noch ooyck de pene die hem hier syn onthoudende voor vreesse van den vyandtden, oft anderssins waeromme dattet zoude moegen zyn.

17

Item elck sal gehouden syn selver in persoon te Compareren, ende principalyck de ghene die tot thiende mans zelen syn geordonneert, maer weduwen ende ongequalificeerde personen selen in henne plaetsen wel moegen stellen personen daer toe nut ende bequaem zynde. Wel verstaende dat se oudt zyn achthien jaeren. Oft anderssins ter discretion ende contentemente van de wachtmeesters.

18

Item van de voirs. L (50) personen selon genomen worden rotmeesters, dewelcke selen doen den behoirlycken eedt daertoe staende, ende de leste rotmeester zal gehouden zyn den naestvolgenden rotmeester te insinueren ten eynde sy henne rotgesellen opteekene ende hen te wete doen van de wachten, ende dat goets tyts voor den noenen op de pene van IIII st, te verbeuren soe wel by den voirs lesten rotmeester, als den geinsinuerden rotmeesters ingevalle van gebreke respectieve van hen debvoir.

19

Item dese ordonnantie zal zoo wel strecken over die van de gehuchten van deser vryheyt, als hier binnen, Ende sal elck gehuchte maecken te hebbene III oft IIII horens om in tyde van noode daernede geluyt te slaene, welke horens sy moeten laeten der naevolgende wachte, zoe verre sy gheen en hebben.

20

Item wyen de wachte buyten sal comen te vallen, sal doverste daeraff metten daege comen halen de leuse aen wachtmeesters deser vryheyt, die hem de vryheytbode sal weten te wysen.

21

Item de leste van der wachte buyten op de gehuchten, sal gehouden syn voor den noenen de wachte voirts te draegene metter somen omme tot alsulcken getale, als op elck gehuchte geordonneert is sonder yemanden over te slaen oft met yemanden te dissimuleren.

22

Item soe verre die van der wachte op de gehuchten yet waeren hoirende oft vernemen, daer op men suspitie zouden moegen hebben, sullen terstont de binnenwacht daer aff adverteren, ende geluyt slaene met henne horens.

23

Item men sal de wachte buyten houden tot alsulcke plaetsen, als in voerleden tyden is gedaen en onderhouden geweest.

24

Item nae de clocke negen uren en sal nyemandt achter straten gaen sonder lanterne, op de peine volgende den keurboecke.

25

Item en sal ooyck nyemandt achter negen uren moegen tappen tzy binnen oft buyten der vryheyt, dan alleenlyck voor den passanten, ende wechveerdigen lieden, op de pene volgende den keurboecke daer aen te verbeuren.

26

Item zoe verre dat binnen oft buyten deser vryheyt eenige personen nae de voirs. Nege uren bleven sitten drincken oft logeren, dweck zouden moegen syn volck van wapenen, soldaten oft vrybenters, sal de weerd van dyen huysse den wachtmeesters daer aff in aller diligentien adverteren, op de pene van aen den gebreckelycken te verhaelen de schaede die yemandt daer door zoude comen te lydene, volgende de plaecaerten van Zyne Majesteit.

27

Item soe verre tsy binnen oft buyten deser vryheyt wordt gesien oft bevonden dat yemandt hem zij bydaegen ofte by nachte is verslaen oft schuytende in velden, bosch oft haegen sal een yegelyck gehouden zyn selve terstont te adverteren by avondt oft by nachte aen die van de wachten ende by daege aen den officier op pene als voer.

28

Item soe verre binnen oft buyten deser vryheyt eenige commotie oft opreure quaeme te geschieden, sal hem een yegelyck terstont met zyne wapenen laten gereet vynden alhier op de merckte. Ende zoe verre van noode sy eenich vervolch te doene, oft onsen omliggende gebeuren te assisteren sullen ter vermanise van hennen thienden man moeten volgen tot alsulcke plaetsen als by den hondersten man, Schouth, schepenen ende wachtmeesters sal worden geordonneert, op de pene van III Rg^s, de welke de goetwillige terstont theurden wederom compste selen moegen verdrincken, ten laste van de non Comparante voor elke van dyen.

29

Item alle poorten, deuren, wegen, gelynten en geteunten door de welke men vuyten ten velde can comen binnen deser vryheyt, sal ijegelyck gehouden syn terstont te repareren, sulck dat men daer door nyet en kan passeren. Op de pene dat deghene die sulcx binnen VIII dagen nyet en doet sal verbeuren voer dierste reyse X st die men terstont sal executeren. Ende soe verre hem blijft invoerden gebreke, sal men selve doen vermaken op dobbele coste.

30

Item soe wiens poorten oft deuren men by nacht bevondt ongesloten, ende door welke poorten oft deuren men gevechlycken can vuyten velde comen binnen deser vryheyt sal verbeuren telcker reysen III st.

31

Item ingevalle datter by nachte eenige comotie oft opreure quaeme, sal een yegelyck gehouden syn voer syn deure te moeten vuythangen een lanterne met een bernende kersse, op de verbeurte van III st.

32

Item nyemandt en sal naeder clocke negen moegen schieten op de pene van II st.

33

Item soe verre men by nachte eenich gerucht hoirt in eenigen huuse, en sal nyemandt van der wachte vuytsy eygen autoriteyt in sulcke huysen moegen gaen, dan ter presentien ende met Consent van de wachtmeesters van dyen nachte.

34

Item soe wye yemanden die van der wacht is, niuricert oft junadeert met woorden oft met wercken in eenigher manieren dat dye sal vbeuren telcker reysen de somme van twee Rg^s, eenen yegelyck metter daet aff te panden sonder eenighe dissimulatie, ende nyet te min den heere synen breuck en corectie gerest nae gelegenthey van de saecke.

35

Item soe wye hem in dopgaan van der wachten, ende soo langhe de wachte dueren sal, en van der wachten nyet en is, compt te mengen oft hem te vueghen onder de selve wachte tzy op der straeten, op de merkt oft op der vryheyt huys, sonder Consent van wachtmeesters van dyen nacht, dat deselver telcker reysen sal verbeuren de somme van X st de welke men terstont en mette daer vorens sal executeren.

36

Item dat men des morgens in daffgaan van de wachten geene roeren en sal mogen lossen oft schieten op de vbeurte van vier st, ten waere een uur nae de wacht.

37

Item soe wie men bevindt staen op eenighe wachte, belast met eene roer, en nyet scherp gelaeden, noch vsien van genoechsam loot cruyt en lonten, sal telcker reysen verbeuren als voren VI st.

WACHTMEESTERS.

1. De Stadhoudere van den Schouth, de borgemeester zynen assistent.
2. De Stadhoudere van den rentmeester, de Secretaris.
3. Iheronymus Verscheeps, Cornelis Vanmierde,

- 4. Jan Pauwels, Govaert Peelmans.
- 5. Jan Vanschaluynen, Reguit de Bic.
- 6. Henrick Van Roy, Dierick Vanmierde Joost Sone.
- 7. Peeter Diericx, de Vorstere.
- 8. Adriaen Theeus, Peeter Schotelmans.
- 9. Peeter Cauters, Peeter Huybrecht.

Ondanks 'dezen hachelijken tijd had de Turnhoutsche regeering, om hare goedbepaalde latijnsche scholen niet te niet te laten gaan, het rectoraatschap daarvan aan Mr Vanderwimpe opgedragen.

Voor het vervoeren van zijne meubelen naar Turnhout, gaf men hem eene toelaag van zes rinsguldens.

Intusschen deed Parma meer en meer voortgang. Maas-tricht was hem op 29 Juni in handen gevallen, en werd letterlijk uitgemoord, zoo dat er van eene bevolking van dertig duizend zielen, nauwelijks vierhonderd overbleven; kort nadien werd hem Mechelen door verraad geleverd. (1 Juli 1579).

Zooals in vroeger jaren zullen wij de volgende gedane geschenken en onkosten aanhalen om de vrijheid Turnhout zooveel mogelijk van lasten en onheilen te vrijwaren. De lezer zal tevens mede kunnen oordeelen over de prijzen van sommige eetwaren op dien tijd.

Aan Peeter Canters voor eenen hamel geschonken aan den commissaris van de vivres corpel tot recommandatie der vrijheid, en een dag vacatie te Herenthals

Hiervoor betaalde [rinsguldens.

6. » »
 » Embrecht Van der Biestraeten voor het vrijhouden van zeker ruiters van kapitein Schetten.

3. 15 » »

Hiervoor betaalde

Aan Adriaan Cluystermans voor 70 potten bier gedronken en geschonken aan den hoofdman Claes Van Eynde en de burgers van zijn wijk.	3. 10 » »
» de weduwe Debrouwer voor verteerde kosten van soldaten van Herenthals.	3. » »
» Peeter Schotelmans voor 9 dagen vacatie te Herenthals voor de vrijheid.	7. 17 » »
» Dionys Wouter Nys voor 112 pond boter geschonken aan den 1 ^{sten} huisier van den raad van Brabant voor diensten en vriendschappen te Brussel en te Antwerpen voor de vrijheid gedaan	18. 8 » »
Aan Dierk Janssens voor 18 kapuinen en 2 koppelen patrijzen aan verschillende kapiteinen ter recommandatie geschonken	12, 6 » »
» Id. Id. voor een koppel kapuinen, 3 hazen en een koppel patrijzen	3, 7 » »
» C. Loyckx voor 25 ellen lijnwaad aan Phillips Delaforge 32 id aan den commissaris generaal Oliviers en 30 ellen id aan Cornelis Kessel geschonken ter recommandatie van de vrijheid	107, 5 » »
» L. Vanbiestraten voor het verteer van gevangen soldaten van Herenthals van de kompanie Alonzo Peres	6, 7 » »
» H. Stapels voor een quartel schapen	

Hiervoor betaald

vleesch geschonken aan den Gouverneur te Herenthals [ringsguldens.

» 33 » »

Aan Id id voor vier sneppen, een koppel konijnen en zeven koppelen patrijzen

6, 15 » »

» S. Van Deuren voor 48 ponden boter en 8 potten wijn, geschonken aan Mr. Jacques, fortificatiemeester te Herenthals, om van de gravers en van de karren ontlast te zijn

9, 7 » »

Door de bijdragen Litt^a H. zal men zien dat de Turnhoutsche Wethouders steeds de belangen der inwoners behartigden, en alle pogingen aanwenden om *Sauvegarden* van de oorlogvoerende partijen te bekomen. Zij bekwamen ook wezenlijk eene voordeelige *Sauvegarde* van den Prins van Oranje den 8° December. (1) En met vele moeite eene andere van den Prins van Parma, waarin den toestand der vrijheid wordt blootgelegd. Deze werd afgeleverd den 29 derzelfde maand te Maastricht, waarvan wij eene beknopte ontleding geven. Hierin wordt gemeld : dat de schout, de schepenen en de inwoners van Turnhout hem hebben betoogd, dat zij ten allen tijde hunne plichten om het Roomsche Katholiek geloof te onderhouden hadden gekweten ; aan de gehoorzaamheid van den Koning getrouw waren gebleven, en aan de inkwartieringen van het krijgsvolk en lasten hadden voldaan ; maar alsdan gansch geruincerd, en van alle levensmiddelen

(1) Wij kunnen den inhoud van dit belangrijk stuk voor de historie, op perkament geschreven en door den Prins onderteekend, niet doen kennen, omdat het in het ongereede is geraakt.

berooft waren, geen beesten fourragie, meubelen of iets voor het onderhoud huns levens meer bezaten ; ter oorzake dat de spaansche voetknechten en lichte ruiters, ten getalle van 6000 er omtrent tien weken gelegen hadden. Met een woord, dat zij geen soldaten meer konden houden of contributiën betalen, zelfs zoodanig arm waren, dat zij met vrouw en kinderen van hongersnood moesten sterven, wanneer zij door geene bijzondere gunst, geen jaar vrijdom verkregen van lasten en militaire inkwartieringen. Men zie verder de bijlage Litt^a J.

De verkregen *Sauvegarden* mochten echter geene verbetering aan Turnhout en aan de heerschende armoede toebrengen, want drie jaren later was het vierde huis in de vrijheid niet meer bewoond. Iedereen die middelen had, of de kost elders kon winnen, verliet de plaats.

1679

Dit jaar had een goed begin en gaf blijdschap, moed en troost aan de bevolking van geheel het land, zoo wel aan die welke aan de Kroon van Frankrijk waren afgestaan als aan degene die onder de heerschappij van Spanje waren gebleven.

De zoolang verlangde vrede was door het huis van Oostenrijk en dat van Bourbon bekrachtigd geworden. Wij behoeven niet te zeggen met wat genoeg deze tijding te Turnhout werd begroet, als men nadenkt dat men na het gelui der klokken den 3^{den} januari des avonds omtrent zes uren den peis ter puin van het stadhuis bekend maakte.

De jonge Koning van Spanje, Karel II, moet ook tevreden zijn geweest van geene oorlogsbekommeringen meer te hebben, want in de eerste maanden des jaars begon hij aan eene echtgenote te denken. En daar de Aartshertogin Maria Antonetta, dochter van Keizer Leopold nog maar 10 jaar oud was, stelde de jeudige vorst zijne zinnen op Maria Louisa van Orleans, eenige dochter van Philippus, broeder des Konings en van Hendrica prinses van Engeland. Hij dacht niet te moeten wachten tot dat de Aartshertogin, met de welke men hem wilde doen trouwen, huwbaar zoude zijn.

Z. M. gelastte derhalve den Markies van Los Balbasès, zinnen Ambassadeur in Frankrijk, de prinses Maria Louisa ten huwelijk te vragen, dewelke hem ook werd toegestaan. Lodewijk de XIVe zeer te vrede over het aangaan van

deze echtverbintenis, bevestigde door eenen solemneelen eed van den vrede met den koning van Spanje te houden. Ter zelve tijd huwde de prins de Conti bij volmacht van den koning van Spanje, Maria Louisa in de tegenwoordigheid van den Markies de Los Balbasès die de tijding naar Spanje overbracht. De Koning Karel II huwde haar vervolgens openbaarlijk in den zomer van het jaar 1679.

Turnhout vierde dit huwelijk met eene verlichting door pektonnen, met het planten van arken, versierd met loofwerk en gekleurd papier, en men verschoot met de haken kanons 29 pond buspoeder.

Terwijl men over dit huwelijk in Spanje feestte, werd Don Juan van Oostenrijk, natuurlijker zoon van Philip-pus de IV, de eerste Minister des Konings ziek, en overleed na de Heilige Sacramenten der Kerk te hebben ontvangen den 17^{den} September, in den ouderdom van 58 jaren. Hij werd geboren in 1621 en niet 1629 zoo als er vele andere beweren. De moeder van dezen vorst die eene *Com-mediante* was geweest, nam het geestelijk kleed aan eenigen tijd na de geboorte van Don Juan. De Koning Philip-pus de IV huwde in het zelfde jaar 1621 Isabella van Frankrijk. Don Juan werd groot prior van Castilje, van het orde van Maltha, en bediende met eer alle de functien welke de koningen hem opdroegen.

Na de begrafenis van Don Juan, nam de koning van Spanje het besluit van zich met de koningin Douarière, zijne moeder, te verzoenen, en reisde naar Toledo om haar een bezoek te geven. Hij bad haar zonder af te laten, van zoo haast zij konde naar Madrid weder te keeren, het gene zij ook wezenlijk deed, en in welke stad zij met eene buitengewone blijdschap werd ontvangen.

Behalve Hongariën, leefde nu geheel Europa in vrede. Hier te lande had men echter groote lasten op te brengen en achterstallige schulden te betalen, zoo als men in de volgende beraming van de Turnhoutsche wethouderen zal zien :

Alsoo Henrick Vueghs dirigerende d'affaires van wylen Simon Vueghs synen vader dienende borgemeester deser stat ende vryheyt van Turnhout aen myn Eerw. heeren die schepenen, ende gesworens derselver vryheyt heeft comen te kennen gheven der swaeren, ende excessiven last die denselven tot nu toe heeft moeten onderstaen soo nopende de betalinge der contributien aen den vyant (: waer over den heere raedt Marcus Pauly by commissie van syne Ex^e den gouverneur van dese Nederlanden geadjusteert en geliquideert hebbende :) alnoch by dese vryheyt merckelycke penningen sullen moeten gefurneert worden, betaelinghe der daegelyxe lasten ende Con: beden, karvrachten, als oock over de quote die dese vryheyt moet betalen, ende contribuieren in de anticipatie van 600000 guldens, by myne heeren die Staeten van desen Hertoghdomme van Brabant (: op voorgaende acte van acceptatie van syne hooghelmede Ex^e den hertogh van Villa hermosa :) goetgevonden en geordonneert by forme van anticipatie tot subsistentie der volkeren van Oirloge, gelyck dat breeder gededuceert is by resolutie by myne vs heeren hier voren genomen op den 22 December 1677: waer van dese gemeynthe alnoch een derde paert moet voldoen, en in cas van egeene prompte voldoeninge wordt gedreygt met militaire executie, dat oock den vs Borgemeester aen myne vs heeren heeft gethoont synen staet over des selfs ontfanck, ende uytgeeff, waerby blyckt, dat den selven (boven allen den ontfanck, soo van de collecteurs, emolumenten deser vryheyt als andere penningen op des selfs crediet opgelicht), compt te excederen over de sesse duysent guldens, allen d'welck myne vs heeren in acht nemende ende soecke de goede innegesetenen deser vryheyt niet te seer te overvallen met het afleveren, ende consenteeren van veele, en menichvuldige beden, wel wetende dat de selve niet tegenstaende die syn afgelesen, mits de ingesetenen voors door de miserabele conjuncture van Oirloge ten wttersten gematteert en vuytgepuht syn) niet en connen opgebracht worden. Edoch verhopende dat allen tselve men den tegen-

woordigen peys (: Gods loff tusschen S. M. en de Croone van Vranckryck, die alhier op den 3^e van maent January 1679 t savonts omtrent de clock ses uren, solemnellyck ter puyen aff is gepubliceert) intoecommende de vs excessive lasten sullen comen te cessen, ende om de selve lasten dijevolgens (: gelyck redelyck en betaemelyck is) eenichsints, tot solacs der ingesetenen alhier, te verdeylen: soo is by myne Eerw. heeren Schouteth, die schepenen ende gesworens deser stat, ende vryheyt (naer voorgaende rype deliberatie, ende hierop meermaelen vgaert geweest synde) goetgevonden en geresoluceert tot laste, en op het corpus deser gemeynthe op te lichten eene somme van ses duysent guldens capitael van de naer volgende persoonen ten behoorycken interesse en daer vooren d'innecomen en goederen deser gemeynthe te vbinden, ende dat alleenlyck voor eenige jaeren tot dat deselve wederom sullen connen worden afgelegd, ende welke penningen, den vs borgemeester Vueghs in synē te doene rekeninghe sal vandtwoorden. Authoriserendv den secretaris deser Vryheyt om aen volgende persoonen een dubbel van naerbeschreven obligatien over hun geschoten penningen te worden geleverd, Aldus geresolveert desen 1 february 1679.

(get) Vanneurs, Jan Diels, Jan Sibs, Clymans, Geeraert Cuylaerts, Laurys Vanbroeckhoven, Balthasar Mallans Jacq Debrouwer.

Peeter Versmissen leende vier duysent guldens capitael

Weduwe Simon Vueghs twee duysent guldens id.

Den 7^e mey besloten 2 beden en 4 lastbeden afte lezen.

Nu de Turnhoutsche regeering van de kommer van den oorlog ontlast was, konde zij haar meerder met het inwendig bestuur der vrijheid bemoeien. De openbare gezondheid waaraan zij op vele tijdstippen te lijden had gehad, verloor zij ook niet uit het oog. Zij maakte den 18^{den} februari eene ordonnantie waar bij het verkoopen van eenigen visch, zonder voorafgaande goedkeuring, verboden werd. Deze luidde :

Ordonnantie waer bij verboden wordt enige visch te vercoopen sonder voorgaende visitatie.

Om te voorkomen alle quaede siekten, die dickwijls kunnen oir-

spronck nemen bij faulte van toezicht ende het ceuren van visch, soo is wel expresselyck geordoneert bij mijne Eerw. heeren die schouteth ende schepene deser stat, ende vryheyt Turnhout dese naervolgende articelen, ende pointe.

In den iersten dat niemant wie het sy, eenigen dooden visch 't sy harinck abberdaen, ofte diergelycke vich en sal mogen vcoopen, ten zij den selven visch door iemant der ceurmeesters deser vryheyt sal wesen gevisiteerd oppene van drye guldens te verbeuren.

Dat niemant hem en sal mogen vervoorderen te opene eenige vaten, tonnen, als andersints daer eenigen gesouten visch soude inweten, sonder bijwesen van de ceurmeesters oppene als boven.

Item dat oock niemant egeenderhande visch alhier binnen dese vryheyt en sal vmogen te brengen ofte vcoopen die op andere plaetsen soude affgekeurt, ofte wederseght syn, daer toe een ieder door den here Schouteth ten heyligen can connen gemaent worden op pene van gelycke drye guldens, ende bovendyen alnoch staen ter arbitrale correctie van heeren Schouteth, ende schepenen.

Item soo wie alhier eenigen zeevich brenghet om te vcoopen, die sal genootsaecht wesen, allen synen vich te brengen ter merckt op de vischbancke op eenen dagh, ende alcer den selven te mogen vcoopen door de ceurmeesters te doen visiteren, sonder nochtans eenigen visch achterwaerts, ofte t'synen huysse te houden, ofte versteken op pene van drye guldens, ende verbeurte visch,

Ende oft het gebeurde dat iemant, brengende synen visch alsoo ter merckt, ende op eenen dagh niet en vcochte, ende des anderen daghs voorts wilde vcoopen, soo sal den selven persoon gehouden wesen, den visch op een nieuw te laten ceuren, op gelycke pene, sonder nochtans eenigen visch (als vooren) achterwaerts te houden.

Ende want by daegelyxe experientie bevonden wort dat, soo wanneer eenige affgesetene personen, eenigen visch alhier ter merckt brengen om te vcoopen, terstont eenige hun addresseren de selve buytenliedens de selven visch tot soo eenen prynde te willen vcoopen, jae hooger als de selve affgesetenen van intentie waeren, tot groote schaede van d'ingesetenen: om waerinne oock te versien soo wort wel expresselyck aen alle innegesetenen verboden eenigen visch voor affgesetenen op de merckt te vcoopen, veele min voirs eenige affgesetenen gehouden syn hunnen visch selfs te vcoopen, ofte wel aen iemant van

d'innegesetenen int geheel vcoopen, die alsdan vmogen sal den selven visch te vcoopen op pene als voor.

Item die ghene, die hun genieren met visch te vcoopen, sullen gehouden syn egeen visch water ter straeten waerts Wt te gieten, doen, ofte lacten loopen in eenige manieren op gelycke pene.

Item dat alle de ghene, die met visch alhier ongaen willen, sullen gehouden syn alle jaeren in den beginne van den vasten den eedt doen in handen van den h^{re} Schouteth, dat sy sullen den visch ter Bancken brengen, ende vcoopen ter ordonnantie van keurmeesters, op welcken Eedt die keurmeesters de vischvercoopers het jaer doore sullen mogen calaengieren, ende doen maenen, alsoo dickwils alst hun gelieven sal, ende soo wie hier inne weygerachtich valt, sal verbeuren drye guldens te bekeeren alle de voors penen in drye deele d'een voor den h^{re} Schouteth, tweede voor keurmeesters, ende het derdendeel voor dese vryheyt.

Actum in Collegis Dominorum desen achthienden febr: 1679.

Daar de ondervinding had bewezen dat de Concurrentie in den handel door frauden aan den rechtvaardigen koopman nadeel toerbracht, vonden de wethouderen goed van op den 19^{den} der voormelde maand, de volgende ordonnantie te maken, wegens het yken van het gewicht en de maten, om die misbruiken tegen te gaan.

Ordonnantie opt stuck van ghewicht ende maeten, Jecken der pollen, etc.

Alsoo verstaen wordt datter verscheyde personen hun genierende met wt ende inne te meten, als oock te wegen eenighe drooghe, ende natte waeren, ende dat d'een maete cleynder als d'ander is, als oock d'een gewicht swaarder als d'andere, oirsaecke dat met dusdanighe frauden den eenen synne coopmanschappen, ende waeren beter coop can geven, als den anderen, waer door oock geschiet dat den eenen coopman, ofte winckelier de callanten, oft callaudigie van een ander hem is treckende: Om waerinne te voorsien, ende te stellen eene goede pollecie, soo wort wel expresselyck by myne Eerw. heeren die Schouteth en schepenen geordonneert, dat een ieder synne maete, ende ge-

wichte behoorlyck sal hebben te doen maecken, ende te doen Iecken door de keurmeesters deser vryheyte op pene van ses gulden ende de vbeurte van de maecten en gewicht, gelyck oock een ieder hem generende met vuyt te tappen insgelycs syne potten, pint, en stooopen behoorlyck sal hebben te doen Iecken, op pene als voor die daer op bevonden sal worden in faulte gebleven te syn.

Actum in collegis Dominorum desen 19 feb. 1679.

Zoosals men in dit en in de vorige verslagen meermals heeft bemerkt dat, met de bevelhebbers van troepen geschenken te geven, men daardoor ontlasting voor den burger konde bekomen, was dit gebruik, ofschoon nu in vredestand door hun nog niet vergeten. De volgende brief geeft hier nog een voorbeeld van :

Mynhr den president ick ben gepasseert dysendach snachts wesende den 16 mey 1679 met dry compagnien peerden deur uwe vryheyte ende ick en hebbe ul niet willen molest doen omdat onzen troupe zoo groot was hopende dat ul myzal commen besoecken tot Erenthals tot pedro vermet in Onze lieve Vrouwe, Votre Serviteur Gabriel de la Tore.

Het verlangde bezoek had bedektelyk eene belooning ten doel.

Bij octroi van 8 Juni werd de vryheyte Turnhout gemachtigd van op elke aamwijn zes gulden, en van elke aangebrouwenbier, een gulden en op het vee de helft van den impost der staten te heffen.

Den invoer van de buitenbieren zonder onderscheid wierd volgens een bekomen octroi van den 17 augusti belast met 32 stuivers.

Van in den beginne van het jaar 1679 werd het kwartier van Turnhout aangemaand tot het betalen der achterstallige oorlogslasten. De *gecoitteerden* van Turnhout

besloten den 12 Augusti van hier aan niet te voldoen, en tot tijd en wijle zich op de akte van vrydom door Z. H. de prins van Oranje afgeleverd, en door de tusschenkomst van de hertogin Van Zimmeren verkregen, te steunen. De hoofd officieren van de zevenkwartieren van Antwerpen twisteden geheel dit jaar wegens de te betalen oorlogslasten zonder te kunnen overeenkomen. Den 7 November hadden de hoofdschouten van Turnhout en Herenthals elkander te Poederle gedagvaard om hun te verstaan met den advocaat Vandenbroeck, welke zij last gaven voor hun te handelen.

Bij vonnis van den raad van Brabant van den 14 Augusti, werden de inwoners onder Turnhout gevestigd, vrijgesproken van het betalen der personele bedden, die de gemeente Rethy eischte van de gronden die zij onder die gemeente beteulden of bezaten.

Het is te veronderstellen dat in dit jaar het fruit slecht gelukt was, want om de hier navolgende ordonnantie te Turnhout te maken, moet er zeker een oorzaak geweest zijn, die ons in allen gevalle wat al te willekeurigh voorkomt.

Ordonnantie gemaeckt op appelen peeren en dyergelycke fruyt.

Alsoo bevonden wort dat de ingesetenen synde voor vercoopers alhier vvoorderen te coopen allen het fruyt hier te merckt wordende gebrocht ende oock in straecten tegen te gaen tot groote preiudicie van d'ingesetenen alhier soo wort wel expresselyck by myne heeren die Schouteth en schepenen verboden dat eghene voorvercoopers ofte andere persoonen hun generende met fruyt te vercoopen en sullen vermogen in de straecten ofte wegghen tegens te gaen ofte coopen enich fruyt nochte oock op de merckt omtrent de karren en sullen moghen

hun begheven nocte coopen eenich fruyt tensy naer de clockslach elf uren op pene van sesse guldens.

Actum in collegio Dominorum desen 7 Octobris 1679.

Op eenzelflen datum werd er hier ter stede ook eene ordonnantie in zwang gesteld om het plukken en stelen van rapen, — péen en andere groenigheid te beletten. Wij laten hierna haren zonderlingen inhoud volgen.

Ordonnantie gheemaneert op het plucken en steelen van rapen, peen en andere groenicheyt.

Mits verstaen wort dat er verscheyde inghesetenen by daeghen, avonden en ontyden hun vervoorderen wt de goede lieden erffen alhier te plucken en te stelen rapen peen en andere dyergelycke groenicheyt tot groot achterdeel van de goede ingesetenen alhyer, om waerinne te vsien soo wort hymyne heeren die Schouteth en schepenen deser vryheyt wel expresselyck verboden dat niemant wie het sy en sal vmoghien in de goede liedens erve te plucken en wech te haelen dusdanighe rapen peen ende dyergelycke vruchten en groenicheyt, op pene dat de ghene bevonden worden dusdanighe stouticheyt te committeren sullen vervallen in d'amende van vyffentwintich guldens en de ghene die de middelen niet en syn hebbende omme de voorseyde amende te betaelen sullen gheseth worden met deselve rapen peen ofte groenicheyt die de selve sullen hebben wtgepluckt en van dynen wech te draeghen ofte wegh ghedraeghen te hebben sullen ghestelt worden publicquelyck als dieven aen de kaecke omsingelt en behanghen mette peen, rapen ofte andere ghestolen en wtgepluckten groenicheyt ten exempel van een ieder en sullen de ouders in de voorseyde amende voor hunne kinderen en dienstboden instaeen, houdende niet te min alle voorgaende ordonnantiën, voor soo veel sy aen dese niet en syn contrarierende in hunne volle vigeur.

Actum in Collegio desen 7 octobris 1679.

Den 24 November 1679 maakten de wethouders van Turnhout, ingevolge, bekomene machtiging van den Sou-

vereinen raad van Braband van den 17 augustus te voren, eene ordonnantie-reglement wegens de belasting op de buitenbieren. De Diestersche en Leuvensche bieren die hier zeer veel werden gedronken en die aan een accynsrecht van een gulden en aan een Octrooirecht van 12 stuivers, per ton onderhevig waren, brachten om zoo te zeggen geen 240 gulden per jaar meer op. Gemelde bieren werden meestal in fraude ingevoerd, hetwelk in eene opene plaats, zoals Turnhout, moeielijk was te beletten. Om dit dan zooveel mogelijk te doen ophouden en tegen te gaan, bij opgemelde ordonnantie-reglement, welke uitgebreidheid ons belet van ze mede te deelen, werden er vele formaliteiten voorgeschreven en zware straffen bepaald voor diegene welke de rechten wilden smokkelen.

Door de afdanking van de huurlingen (soldaten) in het leger hadden de dorpen van het platteland in de Kempen veel te lijden. Deze meestal bestaande uit de hefte des volks, deden gedurig bedreigingen en brandstichtingen, roofden en mishandelden de bewoners om in den onderhoud van hun zwervend leven te voorzien.

Zekeren Geeraard Jansen Symons alias Braget, werd in Turnhout geradbraakt voor de voormelde feiten, alsmede voor moord op Dielis Sprinkels te Veerle en groote mishandelingen op zijne huisvrouw begaan.

Het volgende jaar bracht in de vrijheid mèer levensdigheid, zoowel onder de burgers als in den handel en nijverheid. De hertogin van Zimmeren kwam eenigen tijd met haar gevolg op haar hof (kasteel) verblijven.

De nieuw genoemden bisschop van Antwerpen verbleef hier ook eenige dagen.

1779

De gebeurtenissen van dit jaar welke wij vermeenen te moeten verhalen, zijn de volgende :

Meermaals waren er klachten gedaan door de plaatselijke geestelijkheid over de stoornissen en ongeschiktheid die de kinderen bedreven in de kerk, voornamelijk ten tijde van donkere metten.

De wethouders achtten het derhalve noodzakelijk om dit in het vervolg te voorkomen en te beletten, van op 27 Maart de volgende ordonnantie te maken.

Politique ordonnantie op de stoornissen bedreven wordende door de kinderen in de kercke ten tyde der donckere Metten.

Alsoo aen ons continuelyck elaghten worden gedaen soo door de Eerw. heeren van den Exempten Capitule, den kerckmeester als andere particuliere over de groote inconvenienten die veroorsaect worden door de kinderen in de kercke ten tyde van de donckere Metten dusdanigh dat niet alleenlyck de heeren van den Capitule de Goddelycke diensten niet behoorelyck connen verrichten, maer selfs datter oock de bancken en andere houte wercken worden geruineert, soo wort wel expresselyck door myne heeren die Hoofschouteth en schepenen verboden aen alle de kinderen soo groote als cleyne van met eenighe klapper, ratels, jalompen, stocken oft diergelycke instrumenten in de kercke te komen ofte aldaer eenig ramour oft geraestte maken tzy met stampen, schreeuwen oft anderssints op pene van seven schellingen amende ten laste van ieder kint, en dat de ouders, meesters en meesterssen sullen moeten instaan voor de kinderen de voors penen ende amende executabel uit craghte deser ende de verdeylen volgens keurboeck ende daer sal wel

scherpelyck op geleth worden. Actum in Collegio Dominorum desen 27 meert 1779.

Me presente J. Defierlant.

Op den 14° Augusti ontving men te Turnhout eene aangename tijding, die eer aan onze latijnsche scholen verschafte. De triomphklok deed hare schoone galmen hooren, en de nieuwsgierigheid der bevolking opwekken om er de oorzaak van te weten. Eenieder vernam spoedig met genoegen dat de heer Antonius van Gils, van Tilburg, Primus van de Universiteit van Leuven was geproclameerd geworden. Deze heer had hier gedurende zes jaren als student verbleven om er zijne eerste studiën te voltrekken, en was door vele burgers der vrijheid gekend. In de vier concoursen van de Pedagogie en de Philosophie had hij den eersten prijs behaald.

Den zelfden dag riep de hoofschout Jonker de Fierlant, de schepenen, gezworen en gecomiteerden uit de gegoe-den, bijeen, ten einde over de inhaling van den Primus te beramen; en er werd eenparig besloten van hem in te halen op dezelfde wijze gelijk de heer Simons was ontvangen geweest; van er de directie van aan Mr. de Rector Houdaer over te laten, en aan dien heer over te tellen de schellingen, die van het schoolgeld waren bewaard. Overigens dat het geheel Corpus der gemeente tot uitvinding van de kosten der maaltijd eenen ducaton zouden bijdragen: en dat het overige zoude verschoten worden uit den opbrengst van den accyns. (1)

Behalve 12 gulden 1 stuiver werden de onkosten der inhaling betaald van de ingehoudene schellingen van de studenten en van de ducatons van het gemeentekorps.

Men betaalde daar en boven :

(1) Zie bijdrage Litt. K.

Voor het luiden der triomfhklok bij de inhaling en het vertrekken van den Primus aan den koster N. F. Wouters f. 10,15,0.

Voor het planten van den triomfstaak f. 7,8,0.

» het schieten van 7 salvos bij de inhaling f. 7,10,0.

En voor het spelen van den beijaard f. 2,16,0.

Over de inhaling hebben wij geene *gedetailleerde* rekening of aantekeningen gevonden, maar deze had gewoonlijk plaats op de volgende wijze : De primus vergezeld van vrienden en filosofen te paard, werd ingehaald door de studenten en het Magistraat, in eene koets met 4 paarden bespannen.

De straat, meest altoos door de Herenthalsstraat langs waar de primus zijnen intrede deed, werd met mastboomkens en loofwerk beplant, en vele huizen met cer en lofdichten behangen.

Op het stadhuis gaf men twee dagen een banket opgevolgd door een bal ; en het gevolg des primus werd van alle verteer gevrijvaard.

Daar de besmettelijke ziekte den rooden loop in eenige kantons van Brabant was heerschende, en men ontdekt had, dat kwakzalvers en andere onkundige personen zich bemoeiden met het land af te reizen om remediën voor die ziekte te geven, en zoo het geld van de verblinde menschen af te troggelen, deden de hoofdschout en schepenen der vrijheid de volgende ordonnantie den 3^{den} October afkondigen.

Politique ordonnantie op het exerceren der medecyn conste.

Alsoo men ter oorsaecke van den rooden loop ontstaen in eenige kantons van Brabant heeft ontdeekt dat eenige quacksalvers ende andere sig bemoeide met de remediën te geven, ende genoegsame verblinde menschen waeren door in te volgen de gevaerlycke raetsgevingen oft

advisen van dese overvaere en onkundige lieden soo wort by myne heeren die hoofdschouteth ende schepenen deser stadt ingevolge de expresse orders van het gouvernement ende in Conformiteyt van de placcaerten van Haere Majesteyt verboden aen alle de gene wie het soude mogen wesen te exerceren de medecyn conste oft sig met de exercicie dier in eeniger manieren te bemoeijen ten sy dat sy den graet van doctor oft licentiaet binnen de Universiteit van Loven genomen hebben ende daer toe syn geapprobeert op pene van gestraft te worden ingevolge den inhoud der placcaerten ende wel namentlyck ingevolge het gene van 18 Augusty 1732 op heden gepubliceert.

Actum in collegio Dominorum desen 3^e 8ber 1779.

Aangezien de voormelde ziekte zich op verschillende naburige dorpen deed gevoelen, en zelfs binnen de *jurisdictie* der stad zich veropenbaarde, werd het verkoop van drooge noten, witte koolen door den hoofdschout en schepenen bij hunne ordonnantie van den 23^e der voormelde maand verboden. Deze luidde :

Politique ordonnantie verbiedende het vercoopen van drooge noten witte koolen ten tyde van de siekte den roode loop.

Alsoo de behaelycke siekte den rooden loop haer doet gevoelen op vershyde naer burige Dorpen ende dat oock dese siekte haer begint te veropenbaren binnen de *jurisdictie* deser stadt soo wort by myne heeren die hoofdschouteth en schepenen verboden van alhier ter merckte te brengen ofte te vercoopen soo drooge als andere noten als witte koolen op pene van confiscatie der selve ende eene amende van dry guldens soo tot laste der coopers, als verkoopers ende wort eensgelyck wel expresselyck verboden van eenigen huyskens te ruymen dreck oft andere vuyligheyt der sieke persoonen stractwaerts ofte op eenige andere plaetsen uyt te gieten, maer sal het selven sestens in de aerde gedolven moeten worden op pene van 25 gls voor iedere contraventie, wordende op de selve pene aen eenieder verboden syn gevoogh te doen soo op de straten als op andere publike plaetsen ende sullen de ouders ende meesters responsabel wesen voor hunne kinderen de voors. Amendens te verdrylen

volgens Ceurbhoek ende executabel uyt crachte deser. Actum in collegio Dominorum desen 23 8ber 1779.

In de Kempen was er ook een ziekte onder de varkens ontstaan, en om dat door het verbruik van het vleesch van die besmette dieren geene ziekte zoude voortspruiten, had men den voorzichtigen maatregel genomen van de volgende ordonnantie in uitvoering te brengen.

Politique ordonnantie raeckende het vercoopen van ongekeurt verckens vleesch.

Alsoo men verstaet datter eenige sieckte is onder de verckens ende dat soo van ingesetenen als afgesetenen, het verckensvleesch alhier wordt vercocht sonder keuren, waerdoor eene sieckte soude connen veroorsaect worden, soo wordt by heeren die hooft schouteth ende schepenen wel expresselyck vboden van eenige hespen, coppen ofte andere verckensvleesch binnen Turnhout te vercoopen ofte te coop te presenteren sonder dat hetselve alvorens door den keurmeester Cornelis Maryen, sullen syn gekeurt op pene van seven schellingen amende, voor ideren cop, hesp, ofte ander verckensvleesch het welck sal syn vercocht ofte te coop gepresenteert, ende boven dyen confiscatie van hetselve, te verdylen damende volgens het keurbhoek damende oock executabel, uyt crachte deses.

Actum in Collegio Dominorum desen 4 December 1779.

Den 22 November werd er in de vergadering der wethouders voorgesteld. dat aangezien er menigvuldige personen waren welke de lijken zeer *noij* en tegens hunnen dank naar het graf droegen, namelijk ten tijde van contagiouse ziekten van dragers en lijkbidders door de stad aan te stellen.

Dit voorstel door de regering der vrijheid ingewilligd zijnde, werd het volgende reglement op den 4^{den} December wegens het lijkbidden en het dragen der lijken

in Turnhout aangenomen. Dit reglement was van den volgende inhoud :

Reglement provisioneel van het lijkbidden ende draeghen der lycken.

Alsoo men by dagelykxe experientie heeft ondervonden dat het oudt gebruyck hetwelck alhier, binnen Turnhout wordt geobserveert nopende het lijkbidden ende het draegen der lycken seer inconvenient is aen de sterffhuysen door dyen dat dyen dat ten selven tyde als de vrienden van de overledenen in de meeste droefheijt ende perturbatie syn, de selve noch belemmert setten om op de saccke de personen om de lyckstatien aen te bieden ende het doot lichaem naer her graf te draegen naementlyck ten tyde van contagiouse sieckten, wanneer men niet als met groote moeytens de personen can vinden, om het doot lichaem ter kercke te draegen wanneer het selve noch dickwils van de gene dewelcke sy daer toe comen te versoeken wordt gerefuseert ende van den anderen cant in aendaght genomen dat de onkosten die men actuelyck genootsaect is te doen aen de lyckbidders ende dragers meer syn importeerende als de gene men genootsaect sal syn te doen aen seeckere daer toe aen te stellen personen, soo is by myne heeren die hooftschouteth ende schepenen der stad ende Vryheyd Turnhout, naer voorgaende resolutie der gene representerende het Corpus der gemeynthe geordonneert ende gestatueert als volght.

1.

Dat door de heeren representerende de weth sullen aangestelt worden acht personen soo tot lyckbidders als lyckdraegers dewelcke alle lycken soo van het eerste, tweede als derde geluydt sullen moeten naer het graf draegen ende oock tot de lyckstatie bidden.

2

Dat het aen de gene representerende het sterffhuys sal vrystaen om inandt uyt de voors acht aangestelde personen te crygen als lyckbidders.

3

Dat aen dengenen denwelcken sal versocht worden als lyckbidder,

sal moeten betaelt worden te weten van het eerste geluydt 14 stuyvers, van het tweede geluydt in de kerck begraven wordende 10 1/2 stuyvers ende van de gene op het kerckhof 8 stuyvers, van het derde geluydt 5 stuyvers, te betaelen soo voor het bidden tot sincken als uytvaerte wel verstaende dat de voors lyckbidders niet verder sullen moeten gaen te lyckversoecken, als ten eynde den steenwegh.

4

Dat de gene die de vrienden sullen willen doen versoecken woonende buyten den steenwegh sullen gehouden wesen te betaelen het dobbel recht, ofte sullen daer toe imandt anders mogen employeren, soo het hun goet dunckt.

5

Het sal aen die van het sterfhuys oock vry staen soveel lyckbidders te employeren, als hun geliefte mits aen ieder der selve betaelende den salaris gelyck voor eenen lyckbidder is gestatueert.

6

Die der sterfhuysen, die de wethe willen laeten van de dood sullen oock gehouden syn te employeren imandt der gestelde persoonen, aen den welken sy sullen gehouden syn te betaelen gelyck hier vooren, voor het lyckbidden is vastgesteld, soo nochtans, dat het selve sal mogen geschieden, door de eygen domestiquen van den sterfhuys.

7

Dat in toecomende alle lycken sonder exceptien door de aengestelden persoonen sullen moeten gedraegen worden naer de kercke ende het graff.

8

Dat daer voor aen ieder van hun sal moeten betaelt worden als volgt te weten voor de gene begraven wordende met het groot geluyt aen ieder der draegers eenen gulden van de gene begraven wordende in de kercke met het tweede geluyt 14 stuyvers ende op het kerckhof 10 1/2 stuyvers, van de gene begraven wordende met het derde geluyt 5 stuyvers.

9

Dat het aen het sterfhuys sal vrystaen soveel draegers te crygen als

hun goedtdunckt, tsy acht, ses ofte vier, mits betalende aen ieder arato der clocken.

10

Dat die van den sterfhuys sullen gehouden syn aen eenen der voors. Aengestelde persoonen de wethe te laeten ten eynde van te gaen bidden, ende aen hem sullen moeten kenbaer maecken, hoe veel draegers sy willen gebruycken, welke d'anderen van den dagh ende dere sullen moeten onderrichten, als wanneer sy sullen moeten compareren om te draegen, sonder dat die van het sterfhuys sigh daer mede voorders sullen moeten bemoeyen.

11

Dat de voors gestelde persoonen het zy 8-6 ofte 4 gelyck sal worden geordonneert vant sterfhuys sullen gehouden syn goedts tydts ter bestemde uer te compareren aent sterfhuys ten eynde als voor

12

Dat de selve niet en sullen gehouden syn het lyck uyt den huys te haelen, maer dat die vant sterfhuys sullen gehouden syn tselve te brengen ofte doen brengen voor de deure, tzy door den grafmaecker ende cruysdraeger, ofte andere door hun daer toe te employeren.

13

Dat de voorgemelde draegers ofte bidders, niets meer sullen mogen vraegen van het sterfhuys als den loon hier voor gestipuleert, ende dat sy hun in alles punctuelyck sullen moeten conformeren, naer den inhoudt deser, ende naer hetgene thinnen opsichte voorders sal worden gestatueert, op pene dat sy ipso facto sullen worden gedeponceert, ende dat andere in hunne plaetsen sullen worden aengesteld.

14

Dat allen tgene voors oock sal plaets hebben ten opsichte der buyte lycken, dewelcke door die van het sterfhuys sullen moeten gebroght worden met de karre op den steenwegh ter ordinaire plaetse.

15

Dat onder dit reglement niet begrepen syn de clyne lycken der kinderen, dewelcke gelyck voor desen sullen mogen naer de kercke gedraegen worden.

Dat ten opsichte van de lyckbidders en draegers door myne voors heeren sal gemaect worden, een particulier reglement, naer het welck de selve sich stiptelyck sullen moeten conformeren.

Ordonnerende myne voorschreve heeren aen alle innegesetenen deser stadt, ende een ider des raeckende van sigh hier naer punctuelyck te reguleren, verbiedende wel expresselyck van eenighe andere lyckbidders ofte draegers te employeren op pene van 25 gls amende te verdeylen te weten een derde voor den heere hoofschouteth, een derde voor den huysarmen, ende het resterende derde voor de bidders ende draegers, deselve amende executabel uyt crachte deses, ende dit alles by provisie, tot dat anders sal worden geordonneert, ende deze ordonnantie sal inganck beginnen te nemen van den 20 deser maendt December.

Aldus gestatueert ende geordonneert in Collegio Dominorum desen 4 Decembris 1779.

Ter uitvoering van voormeld reglement achtte men het noodig op den 7° der zelfde maand de volgende ordonnantie te maken.

Particuliere ordonnantie raeckende de lyckbidders en de dragers.

1

Dat de gene de welcke tot lyckbidders en dragers sullen worden aangestelt wegens de regeerders sigh sullen moeten voorsien van enen behoorlycken langen Swerten mantel ongelapt en ongepleckt, ende sigh proper ende net aen cleeden met suyver linde soo om te bidden als het lyck te dragen.

2

Dat de selve sigh oock sullen moeten voorsien van witte handtschoenen om te lyck te gaen bidden ende te draegen de lycken van het eerste geluydt, ende de gene van het 2° geluydt die begraven worden in de kercke.

3

Dat den genen die van hun aensocht sal worden om te lyck te gaen

bidden sal gehouden syn de wethe te doen aan de draegers van den dagh ende uere wanneer het lyck naer het graff moet worden gedraegen, sonder dat de sterffhuysen sigh daer mede voorders sullen bemoeyen.

4

Dat den gene wegens de sterffhuysen sal worden aangesteld en aensocht om te lyck te gaen bidden, tselve sal mogen doen, ende het recht daer toe staende aen sigh behouden, sonder dat hetselve sal moeten gaen op tour.

5

Maer nopende het dragen tselve 'sal moeten geschieden par tour, dusdanigh als wanneer, maer ses personen geordonneert worden om te draegen, de overige twee sullen moeten mede draegen het opvolgend eerste lyck van de classe, wanneer twee personen, die dierste ryse medegedraegen hebben moeten thuis blyven ende soo voorts tot dat ieder synen tour sal genoten hebben.

6

De clynlycken sullen alternatim door de voors acht personen moeten gedraegen worden.

7

De voors, personen sullen gehouden syn alle lycken te draegen soo van armen als rycken sonder aansien wat sieckte de selve gestorven syn, ende dat op den loon gelyck van ieder clock in het provisioneel reglement staet uytgedruckt sonder dat sy ict meer sullen moghen hyschen op de pene dat sy ipso facto sullen worden gedeporteert.

8

De aangestelde personen sullen gehouden syn de arme en levende uyt de arme taefele gratis naer het graf te draegen.

9

De voors personen sullen gehouden syn sigh wel ende treffelyck te comporteren, ende sullen sigh wachten van in de sterffhuysen te gaen drincken, ofte van droncken synde het lyck te draegen op pene als voor.

Dat alhoewel int reglement provisioneel staet uytgedrukt dat de draegers niet gehouden syn het lichaem uyt den huuse te haelen, waer door somtyds Confucien souden connen veroorsaekt worden soo is geordonneert dat des niet tegenstaenden de draegers sulckx behoo- ren te doen, in dier gelycke sterffhuysen alwaer geene andere per- soonen by de handt souden syn, ten waere in seer contagieuse sieck- tens, wanneer wegens de magisstraet daer inne naerder sal worden voorsien.

Ende syn tot draegers ende lyckbidders aengesteld de naervolgende personen: C. F. De Bie, Guilliam de Graef, J. B. Roevens, Geert Clasen, Peeter Geudens, J. B. Vanhemeldonck, V. Vanopstal, Frido Van Eyck.

Ordonnerende myne voors heeren aen de voorspersonen sigh naer allen tgene voors, ende tgene hunnen opsichte voorders sal worden gestatueert punctuelyck te reguleren.

Actum in Collegio Dominorum desen 7 December 1779.

In dit jaar wisselde de keizerin Maria Theresia het tij- delijke met het eeuwige.

De dertigjarige regering van deze vorstin werd door de bemiddeling en het wijsbeleid van haar zwager, de Gouverneur-generaal Prins Karel van Loreinen, den goe- den ouden tijd genoemd. En ofschoon de keizerin Maria Theresia nooit ons land bezocht heeft, hebben wij dik- wijls van oude lieden hooren verhalen, dat zij algemeen werd bemind.

Gedurende dertig dagen luidde men driemaal daags te Turnhout en te Oud-Turnhout over hare dood.

De koster van St. Pieter's kerk verkreeg voor dit gelui f. 110,05,0, en dien van Oud-Turnhout f. 27, » »

BIJDRAGEN.

A

Betaelt aen Henrick Vanroye voor een pot wyne, daer mede de sche- penen een bode beschoncken ten huuse van den schouteth die de ty- dinge brocht dat den Spaenschen leger gelegghen hebbende binnen de vryheyt 10 weken optrok b' 20 st.

B

De weduwe wylen Peeter Van Brecht, als de vryheyt is genoot- saeckt gheweest, om te halen van den coren solder van Cornelus Vangorrop Alias Noppen, ten tyde de prince van parma met vollen le- ger alhier was liggende, ende de soldaten den schepenen bedwonghen een groote quantiteyt ven coren te leveren, ende syn vs schepenen met vs Van Noppen van syn beschaedens overcomen met 2½ rg.

C

Nous Rodulff Schul, luitenant Coronel du Regiment de Monsr Stein- bach, Antoine de Coiremont de la ville Noeue. luytenant Coronel du Regiment franchoise de Monsr de Mony, et roclant Yorck sargant majoir du Regiment Angloise de Mons^{re} Norwits estantz en garnison en la

ville de Herentals, scauoir faisons a tous Capitaines, Luytenantz porteurs d'enseignes, officiers et tous aultres soldaitz des ditz regiments, que nous auons prias et prenons par cestes en sauvegarde et bonne protection ceulx de la franchise de Turnhout et tous leurs hameaulx dependans de la dite franchise de Turnhout, defendans et commendans bien a certes et expressement que nulz de nos dits soldatz najant de prendre nulles biens tans meubles, que cheuaulx, beuffz, vaces, brebis et aultres bestialité, appartenant a ceulx du dit Turnhout, ne aussij leur faire, ou faire faire auleun des tourbij, molestations, domaiges, ou aultres charges en quelque maniere que ce soit, considerant tous leurs bons deuvoirs tans a la fortification de ceste ville faicte, et aultre seruices et contributions par eulx faicte pour le bien de ceste paijs, et a tous nos dits soldaitz donnez. Ce qui cognoisterons enuers tous des ditz soldaitz, et aultrement serions bien grieffiemment punis les contracteurs de cestes.

Faicte en la dite ville de Herentales ce 20 de Mars 1579.

(Signé) Rodolph Schull, Cormont, Roulande Yorke.

D

Aan Henrick Van Mechelen voor peert huere voor 3 daghen, daermede den Schouteth den Schepenen in alder diligentien liet weten dat de gemutineerde soldaten van Herenthals, de vryheyt wilden uytplonderen betaelt 42 st.

Noch betaelt van leveringen van boter, broot, vleesch die de vryheyt heeft moeten doen door beschrijfbrieven van ghecommitteerde soldaten van Herenthals die de vryheyt wilden comen vuyt rooven 47 rg 3 st.

Aen de dekens van den kruysboog en den handboog voor de wacht die zy op het kasteel gehouden hadden geschonken 2 amen biers b^t 15 rg.

E

Jherome Van Schaluynen ter saecke de selve heeft vuytgeweest den tyt van 2 daghen, om te beschichten in den quartier van Eyndho-

ven, waer den leger van den malcontenten zoude syn, ten eynde de vryheyt nyet onversienlyck en worde overvallen betaelt 26 rg.

F

Een bode Willem Vanleemputten die door de vryheyt was uytgesonden om herkenningen te doen werd te Waelwyck deerlyck gequetst den chyrurgyn aldaer betaelt 10 rg.

G

Aan Merten De Bie ter saecken van een haes geschoncken tet Herenthals, ende van bier den schepenen van Gheel geschoncken, als sy binnen dese vryheyt gearrestent waren, betaalt 33 st.

H

Aan Thomas Van Vuyden voor 35 dagen vacatien en verscheidene reizen naar Maastricht om de spanjarden te doen vertrekken met de onkosten van de rekwesten en verzenden van brieven 41 rg 1 st.

Aan Huybrecht Ghevaests voor verleegde (verleende) penningen voor het verkrijgen van de Sauvegarden, en andere onkosten omdat verschillende kapiteinen en soldaten de burgers van Turnhout ongemotlesteert zouden laten, van dat den spaanschen leger binnen de Vrijheid had gelegen en een dag vacatie te Herenthals 27 rg 3 st.

Aan J. Verscheps voor vacatien en reizen naar Maastricht om het vertrek van de Spanjaarden die langen tijd te Turnhout gelegen hadden en ander onkosten en vacatien daar om gedaan, als ook voor reizen naar Oostenrijk s'Hertogenbosch en Eindhoven. 26 rg 6 st 1 oort,

J

Alexandre Prins de Parme Plaisance etc. Lieutenant Gouverneur Cap^{ne} General.

A tous Lieutenants, Gouverneurs, Marechaulx de Camp, Chiefz, Colonelz, Ritmres, Cap^{es}, Enseignes, et officiers, et aux Quartiermres, Commissaires, Conduceteurs, fouriers des gens de guerre tant de pied que de cheval et gnalement à tous soldats du Roi Monseigneur de quelque estat nation ou condition qu'ils soient salut et dilection, comme les Escoutette, Echevins et inhabitaus de la franchise de Turnhout nous avons remonstrer, que combien à tout temps ils avoient fait leur extreme devoir pour l'entretienement de la foi catholicque Romaine et de la deue obeysance de Sa Majesté tant a mis en garnison, et pour contributions a eulx taxes et imposees, coë ilz disent estre plus que notoire que toutesfois se trouveraient ilz pour le present tant miserablement ruinez, mangez, gastez, et denuez de tous leurs vivres, bestiaux, fouraiges, meubles, et tout quelzconques biens pour l'entretement de leurs paouvres vies, a causes que les compaignies d'infanterie Espaignolle etrois compaignies de chevaux legiers y auroient estez logez et accomodez de tous vivres et fouraiges (estans bien en nombre de six mille bouches) environ l'espace de dix sepmaines, parquoy les suppés seroient si extremement ruinez foullez et gastez quilz ne pourroient plus contribuer ny entretenir quelques gens de guerres mais seroient constraintz de mourir de pure faim et necessite, comme nayans plus ne argent ne aultre moyen pour entretenir eulx, leurs paouvres femmes et enfans, ne fust que au non et de la part de sa Majeste et de grace especiale ayant pietie de leur travailz, les tenissions doresnavant francqz et libres de contribution pour l'entretienement des gens de guerre, pour l'espace du moins dung an, avec exemption de tous logemens de gens de guerre. A ceste cause et desirans favorablement traicter les dits de Turnhout, et leur donner moyen de respirer de maulx, foulles, ruynes et domages par eulx souffertz et portez a la dit occasion, et affin quilz se puissent aucunement remettre, avons accordé et octroye accordons et octroions par cestes de grace especiale, quilz seront et demeureront exemptz, quites, libres, deschargez et reservez de tout et

quelconque logement des gens de guerre pour le terme dung an a compter doitz la daté de cestes, Ayant au surplus un effect prins et mis, coë par la presente prenons et mettons la dite franchise de Turnhout, les manans et inhabitans dicelles avecq leurs personnes et biens tans meubles que immeubles en la protection et speciale sauvegarde de sa Majesté et de la notre, Nous mandans et ordonnans respectivement et a chacun de vous sicoë a luy appartient de entretenir et observer faire entretenir et observer le contenu en ces suites, cres, et au dits de Turnhout pleinement et paisiblement joyr de la susdite exemption et logement de guerre pour le terme dung an, sans y faire ny souffrir estre fait aulcune pillerie, force, violence, Iniure, grief, molestation, ou chose indeue et moins ranchonnement aulcun, laissant les manans et inhabitans de la dite franchise de Turnhout librement cultiver labourer, semencer, et despuiller leurs terres, sans prendre ny lever leur bestial, chevaulx, vaches, ny les instrumens ou utilz a ce servans, sur peine destre puniz et chastoyez coë infracteurs de la saulvegarde de S. M. et de la notre en son nom, et affin que personne nen puist pretendre cause dignorance avons permis et accordé au dits de Turnhout de povoir affiger es lieux que bon leur semblera noz bastons blasons et permonceaulx armoyez de nos armes. En outre leur avons accordé et consenty, quilz seront et demeureront quites et exempts de toutes contributions et entretienement de gens de guerre, et ce pour le temps de six mois seulement, aussy a commencer doiz en date de cestes, ordonnant a cest effect au chevalir cygoigne et aultres commis ou a cometre a la taxaaction et receipte des contributions, que de la dite exemption de ses contributions, ilz soeuffrent et facent les dits de Turnhout pour le temps pleinement et paisiblement joyr et user, cessantz tous contrediez et emphechement.

Donné a Maestricht soubz notre nom et scel secret de sa dite Majeste cy mis en placcart le XXIXe jour de Decembre XVe soxante dix noef.

(Signé) ALEXANDRE.

Par Ordonnance de son Ex^{ce}.

(Signé) A. DE LALOO.

14 Augusty 1779.

Op de convocatie van Jonc. Carolus De Fierlant hoofd Schouteth syn ter schepene caemer gecompareert de heeren schepenen, geswoorens ende gecommiteerde uyt de gegoydens aen de welke den heere Convocant is voordragende hoe dat aen de regeerders by missive van den heere regent van de padagogie van't vercken tot loven de tydinge is gelaten dat d'heer Anthonius Van Gils is geproclameert tot Primus van de Universiteyt van Loven ende alsoo den selven syne humaniora alhier heeft gedaen soo wort ude revolutie versoght wat daer inne te doen staet.

Wier op eenpaerlyck is geresolveert van den heere Anthonius Van Gils op den selven voet ende maniere in te haelen gelyck den heere Simons is ingehaelt geweest en van de Directie dier te laeten aen den heere rector Houdaer (cum freid) ende dien eynde aen hem over te tellen de schellingen die van het schoolgelt sedert de inhaelinge van den Primus Simons syn geconserveert, dat het geheel Corpus der gemeynte tot uytvindinge van de oncosten van de malteyt iederen heer sal contribueren eenen ducaton ende dat te meer rest sal verschoten worden uyt den acchyns.

Aldus geresolveert desen ut ante.
Volgen de handteekens.

